

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Magistrsko delo

**DELOVNI INVALIDI Z OHRANJENO
DELOVNO ZMOŽNOSTJO**

Marjana Šenica Jančar

Ljubljana, november 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

MAGISTRSKO DELO

**DELOVNI INVALIDI Z OHRANJENO DELOVNO
ZMOŽNOSTJO**

Kandidatka:	Marjana Šenica Jančar
Vpisna številka:	04035865
Študijski program:	magistrski študijski program Uprava druge stopnje
Mentor:	prof.dr. Zvone Vodovnik

Ljubljana, november 2011

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Marjana Šenica Jančar, magistrski študijski program Uprava II. stopnje, z vpisno številko 04035865, sem avtorica magistrskega dela z naslovom: DELOVNI INVALIDI Z OHRANJENO DELOVNO ZMOŽNOSTJO

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- se zavedam da je plagiatorstvo - predstavljanje tujih del bodisi v obliki citata bodisi v obliki dobesednega ali skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oziroma ideje predstavljene kot moje lastne kaznivo dejanje po zakonu (Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko predloženega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Magistrsko delo je lektorirala: Sonja Lipoglavšek prof. slovenščine.

Ljubljana, november 2011

Podpis:

POVZETEK

Invalidi so ena izmed najbolj ranljivih skupin. Slovenija ima razvit sistem obveznega invalidskega zavarovanja. Potreba po varnosti je ena od temeljnih človekovih potreb. Pojem socialne varnosti obsega sistem socialnega zavarovanja in sistem socialnega varstva, saj je socialna varnost družbena vrednota, ki je pomembna tako s stališča posameznika in družbe kot celote. Socialno varstvo zagotavlja osebam, ki so se znašle v socialnih stiskah, nujno denarno pomoč ali drugo pomoč, če je ni mogoče tem osebam zagotoviti v okviru socialnih zavarovanj. Delovno zmožnost moramo obravnavati kot temeljno lastnost človeka, saj prav ta lastnost opredeljuje zaposljivost delovnega invalida. Obvezno invalidsko zavarovanje pomeni enoten zavarovalni program, ki pokriva tveganje invalidnosti, ne glede na vzrok nastanka invalidnosti. Iz invalidskega zavarovanja se na podlagi preostale delovne zmožnosti pridobijo naslednje pravice, upoštevaje kategorijo invalidnosti, ne glede na vzrok za nastanek invalidnosti: pravica do poklicne rehabilitacije (80. do 90. člen) in nadomestil za čas poklicne rehabilitacije, pravica do premestitve na drugo delovno mesto (91. in 92. člen) in nadomestila za invalidnost, ki gre zavarovancu II. kategorije po končani poklicni rehabilitaciji, pravica do dela s skrajšanim delovnim časom (93. člen) in delna invalidska pokojnina. V magistrskem delu sem se osredotočila na pravice delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo in njihova denarna nadomestila po dveh zakonih, ki od leta 1992 dalje urejata invalidsko zavarovanje. Poudarila sem zakonsko opredelitev delovnih invalidov z ohranjeno preostalo delovno zmožnostjo in na podlagi statističnih poročil analizirala izplačila denarnih nadomestil, ki jih odmeri in izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Republike Slovenije.

Ključne besede: delovni invalidi, delovna zmožnost, nadomestilo za invalidnost, poklicna rehabilitacija, denarna nadomestila, ustrezno delo, delovni čas.

SUMMARY

DISABLED PEOPLE WITH THE POSSIBILITY OF WORK

People with disabilities are one of the most vulnerable groups. Slovenia has a developed system of mandatory disability insurance. The need for security is one of the basic human needs. The concept of the scope of social security system, social insurance and social security system, because social security is social value, which is important both from the standpoint of the individual and society as a whole. Providing social protection to persons who find themselves in social distress, emergency financial assistance or other assistance, if these people can not be provided through social insurance. Work ability should be treated as a fundamental characteristic of human beings as it is this characteristic defines the employability of disabled workers. Mandatory Disability Insurance a single insurance program that covers the risk of disability, regardless of the cause of disability. From disability insurance is based on the remaining capacity to work to obtain the following rights, taking into account the category of disability, regardless of the cause of disability: the right to vocational rehabilitation (80th-90th Rule) and compensation for time vocational rehabilitation, the right to transfer to another job place (91 and Article 92) and compensation for disability, which is insured II. category at the end of Vocational Rehabilitation, the right to work part-time (93) and partial disability pension. In the Master's work, I focus on the Rights of Persons with Disabilities remaining working ability and their cash benefits after two laws from 1992 regulating disability insurance. I pointed out a legal definition of disabled workers with preserved residual working capacity and on the basis of statistical reports, analyze the unemployment benefit to be levied and paid to the Pension and Disability Insurance Institute of Slovenia.

Keywords: work disability, work capacity, disability compensation, vocational rehabilitation, financial compensation, an appropriate job, working hours.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU.....	iii
POVZETEK v	
SUMMARY vi	
KAZALO vii	
1 UVOD	1
2 NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA.....	3
2.1 Ocena dosedanjih raziskovanj	4
2.2 Metode raziskovanja.....	4
2.3 Pričakovani prispevek k znanosti in stroki	5
2.4 Struktura dela.....	6
3 TEMELJI SISTEMA SOCIALNE VARNOSTI	7
3.1 Pravni vidik socialne varnosti.....	7
3.1.1 Pravni viri socialne varnosti	10
3.1.2 Socialni vidik socialne varnosti.....	13
4 DELOVNI INVALIDI PO ZPIZ (Uradni list RS, št. 12/92 z dopolnitvami - v nadaljevanju ZPIZ).....	15
4.1 Definicija invalidnostiI	15
4.2 Kategorije invalidnosti	15
4.3 Pogoji za pridobitev pravic po ZPIZ.....	16
4.3.1 Pravica do poklicne rehabilitacije	17
4.3.2 Pravica do razporeditve oziroma zaposlitve na drugem ustreznem delu	18
4.3.3 Pravica do dela s skrajšanim delovnim časom	18
4.3.4 Nadomestilo plače za čas čakanja na razporeditev oziroma zaposlitev na drugem ustreznem delu	19
4.3.5 Nadomestilo zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu	19
4.3.6 Nadomestilo plače zaradi dela s skrajšanim delovnim časom	19
4.3.7 Invalidska pokojnina.....	20
4.3.8 Uresničevanje pravic zavarovancev s preostalo delovno zmožnostjo.....	20
5 DELOVNI INVALIDI PO ZPIZ-1 (Uradni list RS, št. 106/99 s spremembami - v nadaljevanju ZPIZ-1).....	22

5.1 Definicija invalidnosti	22
5.2 Kategorije invalidnosti	22
5.3 Pogoji za pridobitev pravic po zpiz-1	23
5.3.1 Poklicna rehabilitacija	23
5.3.2 Pravica do premestitve in nadomestila	25
5.3.3 Pravica do dela s krajšim delovnim časom do polnega in delna invalidska pokojnina	28
5.3.4 Pravica do nadomestila za invalidnost	28
5.3.5 Invalidska pokojnina.....	29
5.3.6 Prenehanje delovnega razmerja delovnemu invalidu po ZPIZ-1	31
5.3.7 Prilagoditev prostorov in delovnih sredstev ter usposabljanje za zaposlitev delovnih invalidov.....	31
6 POLOŽAJ DELOVNIH INVALIDOV V SLOVENIJI.....	34
6.1 Vspodbude in zaposlovanje delovnih invalidov	37
6.1.1 Subvencije plače	37
6.1.2 Način določanja plače invalida	37
6.1.3 Odstotek subvencije plače.....	38
6.1.4 Uveljavljanje pravice do subvencije plače	38
6.1.5 Postopek za uveljavljanje izplačila subvencije plač invalidov	38
6.2 Kodeks o ravnanju z invalidnostjo.....	39
7 NOVOSTI PO ZAKONU O POKOJNINSKEM IN INVALIDSKEM ZAVAROVANJU (ZPIZ - 2)	40
8 ANALIZA PREJEMKOV DELOVNIH INVALIDOV S PREOSTALO DELOVNO ZMOŽNOSTJO, KI JIH IZPLAČUJE ZAVOD ZA POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE	54
9 ZAKLJUČEK.....	71
LITERATURA.....	73
VIRI 76	
VIRI Z INTERNETA.....	77

KAZALO TABEL IN GRAFOV

Tabela 1: Povprečno število prejemnikov nadomestil po vrsti nadomestila v času od leta 1999 do leta 2006	56
Tabela 2: Število, struktura in stopnja rasti števila prejemnikov nadomestil 31. 12. 2005 in 31. 12. 2006	57
Tabela 3: Prejemniki denarnih nadomestil po podatkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za januar in februar 2010.....	57
Tabela 4: Razmerje med nadomestili zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu (1992) z nadomestili za invalidnost (1999).....	58
Graf 1: Razmerje med nadomestili zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu (1992) in nadomestili za invalidnost (1999)	59
Graf 2: Nadomestilo za invalidnost po zakonu ZPIZ-1 (1999), ko zavarovanec ohrani osebni dohodek, PRIMER 1.....	60
Graf 3: Nadomestilo za invalidnost po zakonu ZPIZ-1 (1999), ko zavarovanec ohrani osebni dohodek, PRIMER 2.	61
Tabela 5: Prejemniki nadomestila zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu	62
Tabela 6: Prejemniki delne invalidske pokojnine po ZPIZ-1.....	62
Tabela 7: Prejemniki nadomestil za čas čakanja na drugo ustrezno delo.....	63
Tabela 8: Prejemniki nadomestil za čas poklicne rehabilitacije po ZPIZ in ZPIZ-1.....	63
Tabela 9: Prejemniki nadomestil po ZPIZ-1, 9/2010.....	64
Tabela 10: Prejemniki nadomestil po ZPIZ, 9/2010.....	65
Tabela 11: Zaposlovalne možnosti za invalide	66
Tabela 12: Pregled porabljenih javnih sredstev za zaposlovanje invalidov v državi od leta 2006 do leta 2009	68
Tabela 13: Število zaposlenih invalidov od leta 2001 do leta 2009.....	68
Tabela 14: Povprečno število zavarovancev po vrsti zavarovanja, 1990-2010.....	69
Tabela 15: Povprečno število uživalcev nadomestil po vrsti nadomestila, 1990–2010.....	70

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

ZPIZ

OZN

MOD

EU

PDEU

RS

SLOVAR TUJIH IZRAZOV

PRO RATA TEMPORIS – sorazmerni del

1 UVOD

PROBLEM, PREDMET IN HIPOTEZE RAZISKOVANJA

Predmet magistrskega dela so delovni invalidi s preostalo delovno zmožnostjo.

Na podlagi Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999 so se določbe o pravicah iz invalidskega zavarovanja začele uporabljati s 1.1.2003. Pravice, ki so jih delovni invalidi pridobili pred letom 2003 so ostale nespremenjene, tudi po uveljavitvi novih določb, a vsaka sprememba v stanju invalidnosti po letu 2003 pomeni uskladitev obstoječih pravic. Glede na to, da se izrazito znižujejo dajatve, ki jih prejemajo delovni invalidi s preostalo delovno zmožnostjo, sem se osredotočila na vprašanje, v kolikšni meri so se spremenile pravice delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo. Raziskava temelji predvsem na podatkih letnih statističnih pregledov o delovnih invalidih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Ustava Republike Slovenije v drugem odstavku 50. člena določa, da država ureja obvezne oblike socialnega zavarovanja ter skrbi za njihovo delovanje. Med panogami socialnega zavarovanja poleg zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja izrecno opredeljuje kot panogo tudi invalidsko zavarovanje. Invalidsko varstvo, katerega najpomembnejši del je prav invalidsko zavarovanje, je celovit sistem, opredeljen v 52. členu ustave, ki določa dodatne pravice na tak način, da invalidom, skladno z zakonom, zagotavlja varstvo ter usposabljanje za delo (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33). Že prejšnji Zakon o invalidskem in pokojninskem zavarovanju je uzakonjal dobro razvit sistem invalidskega zavarovanja, katerega pravna ureditev ima v Sloveniji dolgo tradicijo. Invalidsko zavarovanje je sestavni del sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki ga na podlagi načela enotnosti pravno urejamo z zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Nosilec in izvajalec invalidskega zavarovanja je en sam, to je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Invalidsko zavarovanje pokriva zavarovana tveganja invalidnosti v primeru poškodbe izven dela in bolezni ter poškodbe pri delu in poklicne bolezni, telesne okvare v navedenih primerih in potrebe po stalni pomoči in postrežbi (odvisnost od druge osebe). Odmera denarnih nadomestil je v celoti individualizirana, saj je podlaga za odmero nadomestil v vseh primerih zavarovančeva individualna invalidska pokojnina, izračunana na dan nastanka invalidnosti. Pri odmeri se zavarovančeva zavarovalna in prišteta obdobja, implicitno pa, upoštevajo invalidsko pokojnino kot osnovo za odmero nadomestil, tudi vzrok za nastanek invalidnosti. Denarna nadomestila za invalidnost se odmerijo v različnih odmernih odstotkih, ki so odvisni od stopnje invalidnosti in pravice, ki zagotavlja zaposlitev, delovnega časa in statusa zavarovanca (redno delovno razmerje, brezposelna oseba, oseba prijavljena na Zavodu za zaposlovanje brez denarnih pravic, oseba na poklicni rehabilitaciji). Vzdržnost pokojninske blagajne je potrebno zagotoviti. Po ocenah vlade in Državnega zbora RS zagotavlja finančno vzdržnost do leta 2021. Delovni invalidi s preostalo delovno zmožnostjo imajo pravico do dela z delovnim časom, ki ustreza njihovi preostali delovni zmožnosti, do poklicne rehabilitacije in do ustreznih denarnih nadomestil. Invalidnost je v skladu z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju delavcu priznana, če se mu zaradi sprememb v zdravstvenem stanju, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije in so ugotovljene skladno s tem zakonom, zmanjša zmožnost za zagotovitev oziroma ohranitev delovnega mesta oz. za

poklicno napredovanje. Pravice in postopek pravic na podlagi invalidnosti so pogojene z obstojem invalidnosti, ki jo ugotavlja invalidska komisija Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in pogoji, ki jih določa zakon. Pravice oziroma temelječe dajatve, ki izhajajo iz sistema socialne varnosti posamezne države, se opredeljujejo glede na namen in varstvo pokritja socialnih primerov. Denarna nadomestila delovnim invalidom predstavljajo socialno varnost za delovne invalide. Prav zato je treba to področje urejati previdno, z upoštevanjem načela enakosti in pravičnosti.

Za namen raziskovanja sem postavila naslednje hipoteze:

H1:

Država zagotavlja pogoje, da se pravice na področju invalidnosti II. in III. kategorije invalidnosti lahko učinkovito uresničujejo.

To hipotezo bom preverjala na podlagi predpisov, ki opredeljujejo pravice invalidov II. in III. kategorije invalidnosti, hkrati pa bom preverila tudi njihovo uresničevanje v praksi.

H2:

Delovni invalidi imajo kljub slabšemu položaju še vedno posebno varstvo pri zaposlovanju, usposabljanju ali preusposabljanju. To hipotezo bom preverjala s primerjavo veljavne in pretekle zakonodaje ter empirične raziskave.

H3:

Država učinkovito spodbuja zaposlovanje delovnih invalidov.

H4:

Nadomestila delovnim invalidom III. kategorije, ki so zaposleni polni delovni čas na drugem ustreznem delu, so po odmeri nadomestil po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (1999) manj ugodna od nadomestil delovnim invalidom III. kategorije izračunanih po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (1992).

H5:

Število prejemnikov nadomestil invalidov III. kategorije na drugem ustreznem delu se od leta 2003 povečuje.

Hipoteze sem preverjala s pomočjo zakonodaje ter na podlagi statističnih podatkov o prejemnikih nadomestil delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

2 NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA

Namen magistrskega dela je ugotoviti, v kakšni meri so se spremenile pravice delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1992 in 1999. Magistrska naloga je usmerjena v raziskovanje pravic delovnih invalidov, in sicer v kakšni meri so se spremenile pravice delovnih invalidov po spremembi Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Raziskava je temeljila na podatkih iz letnih statističnih poročil Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje od leta 2004. Značilnosti socialnih zavarovanj so kombinacija socialnih in zavarovalnih kriterijev. Socialni kriteriji se izkazujejo glede na zmožnosti zavarovanca, da prispeva v zavarovanje, ne glede na stopnjo rizičnosti in predvidene stroške, preko na določitev najnižjih možnih prejemkov in različnih socialnih dodatkov. Zavarovalni kriteriji pa glede na upoštevanje načela sorazmernosti med vplačanimi prispevki, trajanjem vplačevanja prispevkov in višino dajatve ter glede na specifičen način financiranja, kjer stroške zavarovanj pokrivajo tako zaposleni zavarovanci kot tudi njihovi delodajalci. (Bubnov-Škobrne, Strban, 2010, str. 89). V obdobju gospodarske krize je socialna varnost najbolj potrebna, saj zadovoljuje potrebe prebivalstva. Socialno varnost je potrebno ohraniti in jo prilagoditi težavam, ki jih povzroča gospodarska situacija. Sistemi socialne varnosti so pred dvojno težavo: povečanjem izdatkov in zmanjšanjem sredstev. V bistvu gre za dve vprašanji: ali povečati prispevke ali zmanjševati pravice. Poleg teh ukrepov pa je vprašljivo še prestrukturiranje dejavnosti. Dejstvo je, da ob splošnem padcu življenjske ravni prebivalstva socialna varnost ne more ostati na isti ravni. V magistrski nalogi sem se usmerila v analizo invalidskih prejemkov delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo. Zaradi racionalizacije denarnih sredstev, namenjenih delovnim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo, in spričo dejstva, da se mora sistem invalidskega zavarovanja prilagoditi novim potrebam in možnostim, sem pripravila analizo nadomestil, ki so namenjena delovnim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo. Razlikovanje med prejemki istih vrst ne bi smeli postavljati invalide istih vrst v neenakopravni položaj. Pri nadomestilih delovnim invalidom se ustvarja diskriminatoren položaj glede na datum nastanka invalidnosti. Socialni položaj delovnih invalidov je različen in je odvisen od priznane pravice. Neenakopraven položaj pri odmeri nadomestil delovnim invalidom pa ne bo odpravil tudi nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2).

Ker gre za posebej občutljive in izpostavljene skupine in zaradi vse hujše gospodarske krize, kjer je vse več brezposelnih delovnih invalidov se pojavlja potreba po poglobljenih analizah denarnih nadomestil delovnim invalidom. Finančno vzdržnost pokojninske blagajne bi lahko zagotavljali z racionalizacijo denarnih nadomestil, nadomeščanjem nekaterih dajatev z materialnimi dajatvami in storitvami. Sistem socialne varnosti je torej treba ohraniti, ker zagotavlja socialni mir ter blaži učinke krize, potrebno pa je prilagoditi socialno varnost neugodnim gospodarskim razmeram.

2.1 OCENA DOSEDANJIH RAZISKOVANJ

Z osamosvojitvijo je Slovenija sama v celoti uredila obsežno in zamotano področje socialne varnosti. Ta obveznost je neposredno izhajala iz 50. člena Ustave Republike Slovenije, po katerem država ureja obvezna zdravstvena, pokojninska, invalidska in druga socialna zavarovanja ter skrbi za njihovo delovanje, ki naj bi premostila vse večjo vrzel med zagotovljenimi pravicami za hitro naraščajoče število upokojencev, invalidov in drugih uživalcev pravic ter bistveno slabšimi možnostmi zagotavljanja vse višja sredstva za izvajanje pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

K sprejetju pokojninske reforme oziroma zakona je veliko prispeval dogovor vseh socialnih partnerjev, to je delodajalcev in reprezentativnih sindikatov, za območje države, pa tudi dogovor med političnimi strankami. Zakon daje pravno podlago za reformo sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je načrtovana v obliki postopnega prehoda na bolj vzdržan in stabilen sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na podlagi medgeneracijske pogodbe, ki pomeni tako imenovani prvi steber pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Mlajšim generacijam, ki se bodo upokojevale po dopolnitvi višje upokojitvene starosti in bodo prejemale nižje pokojnine, glede na dopolnjeno dobo plačevanja prispevkov, pa je dana možnost obveznega in prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja po varčevalnih oziroma naložbenih shemah in z davčnimi olajšavami v času zavarovanja.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je bil po uveljavitvi s 1. januarjem 2000 kar sedemkrat spremenjen in dopolnjen. Spreminjal in dopolnjeval se je tudi drug zakon, večkrat pa so bili posegi posledica sodb Ustavnega sodišča Republike Slovenije.

Z zakonom se je uvedlo prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, delujoče po kapitalskem načelu. Tako se je enovit sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja spremenil v tako imenovani dvostebni sistem.

Za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje v Republiki Sloveniji je značilno, da je enotno, saj so v njem kot zavarovanci pri istem nosilcu zavarovanja obvezno zavarovani vsi delavci v odvisnem delovnem razmerju (delavci zaposleni pri pravnih osebah in pri zasebnikih), samozaposleni oziroma osebe, ki opravljajo samostojno dejavnost (zasebniki, ki opravljajo samostojno gospodarsko ali poklicno dejavnost, vključno s poslovodnimi osebami, kmetje in člani njihovih gospodarstev), osebe, ki so prostovoljno vključene v obvezno zavarovanje, brezposelni zavarovanci, ki so prejemniki denarnega nadomestila pri ZRSZ, vajenci, vrhunski športniki in šahisti, zavarovani starši, ter ostale kategorije (vojaki naborniki na prostovoljnem služenju vojaškega roka, družinski pomočniki).

2.2 METODE RAZISKOVANJA

Pri raziskovanju omenjene problematike sem upoštevala osnovne značilnosti znanstvene deskripcije, kar pomeni, da sem poleg zbiranja in urejanja obstoječih podatkov in informacij posamezne ugotovitve med seboj primerjala, vrednotila in ustrezno interpretirala. Z metodo kompilacije sem povzela opazovanja, spoznanja, stališča, sklepe

in rezultate avtorjev. Uporabila sem tudi deduktivno metodo, s pomočjo katere sem na osnovi teoretičnih izhodišč prišla do določenih spoznanj. Raziskava je deskriptivna, kvalitativna narave. V uvodnem teoretsko-konceptualnem delu se magistrsko delo usmerja v raziskovanje dostopnih teoretskih podlag za kasnejše analitično raziskovanje. Pri interpretaciji zaključkov so uporabljene deskriptivna metoda, metoda analize in sinteze ter generalizacije. V teoretičnem raziskovalnem delu sem uporabila deduktivno metodo. S študijem gradiv, zbiranjem in urejanjem obstoječe literature sem pridobila informacije o teoretičnih izhodiščih raziskovalnega problema. Z metodo kompilacije sem povzela opazovanja, spoznanja in stališča ter sklepe in rezultate avtorjev. Z metodo sinteze sem pridobljene informacije ustrezno povezala in interpretirala.

V analitičnem delu magistrskega dela sem uporabila deduktivno metodo, metodo zbiranja podatkov, metodo analize ter sinteze. Zbrane podatke denarnih nadomestil invalidom Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje sem analizirala, statistično obdelala. Z metodo sinteze in generalizacije sem podatke ustrezno interpretirala. Pri uporabi posameznih primerov prejemnikov denarnih nadomestil za invalidnost sem uporabila induktivno metodo na podlagi sklepanja od posameznega na splošno. V zaključku magistrskega dela sem uporabila metodo abstrakcije. Povezala sem teoretična izhodišča z analitičnim delom naloge in podala jedrnat pregled rezultatov.

2. 3 PRIČAKOVANI PRISPEVEK K ZNANOSTI IN STROKI

Analitični del moje magistrske naloge je usmerjen v preučevanje nadomestil na področju invalidskega zavarovanja v skladu z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 2000. Pridobljeni rezultati predstavljajo prispevek k stroki, saj jasno prikazujejo potrebo po temeljiti prenovi invalidskega zavarovanja. Vzpostavljen sistem invalidskega zavarovanja ne dosega več zastavljenih ciljev, saj nekatere pravice iz invalidskega zavarovanja, ki sedaj bremenijo invalidsko blagajno izgubljajo pomen. Denarna nadomestila v večini primerov ne zagotavljajo socialne varnosti delovnih invalidov. V nekaterih primerih pa izgubljajo tudi svoj namen, saj prevzemajo vlogo stalnega dohodka - rente. Gospodarske spremembe in demografska gibanja povzročajo spremembe v izvajanju invalidskega varstva. Sodobni pogled na invalidnost temelji na človekovih pravicah, prepovedi diskriminacije, zagotavljanju enakih možnosti in enake obravnave. 14. člen Ustave Republike Slovenije določa, da so človekove pravice in temeljne svoboščine zagotovljene vsakomur ne glede na osebne okoliščine. Ustava Republike Slovenije s tem izrecno poudarja pravico do enakosti invalidov pred zakonom oziroma da ne sme biti nihče zapostavljen zaradi invalidnosti.

Predlogi glede na pridobljene rezultate:

- Upoštevati je potrebno ekonomski položaj invalidov,
- V kolikor je delovni invalid ustrezno razporejen lahko pridobi nadomestilo za invalidnost, vendar samo v primeru, če je ogrožena njegova socialna varnost,

- Posvetiti več pozornosti varnosti in zdravju pri delu in pravicah iz delovnih razmerji,
- Spodbujati zaposlitev delovnih invalidov in poklicno rehabilitacijo,
- Spremeniti, posodobiti in poenotiti delo izvedenskih organov na področju invalidskega zavarovanja.

2.4 STRUKTURA DELA

Magistrsko delo je sestavljeno z osmih poglavij. V prvem uvodnem delu sem opredelila raziskovalni problem ter razložila, v čem je njen pomen. V uvodnem poglavju sem pojasnila namen in cilje magistrskega dela, postavila sem hipoteze, opredelila metode dela in obrazložila strukturo dela magistrskega dela. Drugo poglavje obsega opredelitev temeljev socialnega varstva, pravni vidik socialnega varstva, socialni vidik ter ekonomski vidik socialnega varstva. V tretjem poglavju sem opredelila pravice delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ). V četrtem poglavju sem opredelila pravice delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1). Peto poglavje je namenjeno opredelitvi delovnopravnega položaja invalidov v Sloveniji. V šestem poglavju sem predstavila novosti, ki jih prinaša novi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2). V sedmem poglavju sem analizirala prejemke delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo, ki jih izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, in jih ustrezno interpretirala. V zaključku sem podala osnovne ugotovitve magistrskega dela in preverila podane hipoteze ter podala lastna mnenja in predloge.

3 TEMELJI SISTEMA SOCIALNE VARNOSTI

3.1 PRAVNI VIDIK SOCIALNE VARNOSTI

Izhodišče socialne države je, da je dolžna skrbeti za zadovoljevanje potreb in interesov prebivalstva. Država je dolžna organizirati javne sisteme socialne varnosti. Socialna država naj bi posameznikom, družinam in nekaterim skupinam zagotavljala določeno stopnjo materialne in socialne varnosti. Načelo socialne države je v ustavi konkretizirano v nekaterih temeljnih socialnih in ekonomskih pravicah. Načelo socialne države in na njem utemeljene ustavne pravice vežejo zakonodajalca, da jih pri normativnem urejanju ustrezno izrazi in pravno udejanji. Socialna politika se uvaja z zakoni s področja prava socialne varnosti (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Socialna politika je odvisna od 3 položajev v državi:

- socialnega položaja,
- ekonomskega položaja,
- političnega položaj (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Socialna politika je del splošne politike. Njen cilj je:

- zagotavljanje pogojev za osebni razvoj članov družbe,
- zagotavljanje življenja v blagostanju (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Socialna politika se deli na 2 vrsti:

- preventivna socialna politika – cilj je preprečiti nastanek socialnih primerov. Socialni primer je primer, v katerem posameznik začasno ali trajno ni sposoben za delo (bolezen, materinstvo, invalidnost, starost, smrt preživljevalca družine, brezposelnost). Sem prištevamo še: potrebe po zdravstvenih storitvah, sredstva za preživljanje otrok, potrebe po negi starejših in invalidnih.
- kurativna socialna politika – odprava ali omilitev posledic nastanka socialnega primera, ki je povzročil nemožnost za delo ali povečanje življenjskih stroškov (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Socialne primere preprečujejo preventivne dejavnosti:

- zdravstvena preventiva,
- varstvo pri delu,
- prometna varnost,
- izobraževanje,

- prekvalifikacije in poklicno usmerjanje (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

»Definicija socialne varnosti v najširšem smislu obsega pokritje vseh socialnih primerov, vključno s primeri socialne ogroženosti ali pomanjkanja, ne glede na to, ali se sistem uresničuje v okviru socialnih zavarovanj ali socialnega varstva“ (Kalčič, 2004, str. 17).

Angleški termin je social security. Izraz »socialna varnost« je bil v predpisih uporabljen že leta 1935 v ZDA, ko je bil sprejet Zvezni zakon o socialni varnosti (Social Security Act). Cilj socialne varnosti je zagotovitev varnosti posameznikom, družinam in družbenim skupinam, da se njihov ekonomski in socialni položaj ne bo poslabšal. Pri socialnem varstvu gre za mrežo programov in ukrepov države, namenjene reševanju socialnih stisk in težav posameznikov oziroma določenih skupin prebivalstva. V sistemu socialnega varstva je urejena dejavnost, ki je namenjena preprečevanju socialne ogroženosti posameznika in posameznih skupin prebivalstva. Socialno zavarovanje obsega: zdravstveno, pokojninsko in invalidsko ter zavarovanje za primer brezposelnosti. Vsako področje je urejeno s posebnimi zakoni, ki določajo zavarovane primere, krog oseb, ki so zavarovane, pogoje zavarovanja ter vrste in obseg zavarovanja. V ustavi je zapisano, da je Slovenija pravna in socialna država. To načelo se uresničuje s sistemom socialnega varstva, socialnega zavarovanja in z zagotavljanjem posebnih pravic posameznim skupinam prebivalstva z varstvom socialnih pravic. Socialne pravice obsegajo so vse pravice, ki izhajajo iz dela in so v zvezi z delom (torej pravice iz delovnega razmerja), in pravice iz sistema socialne varnosti (pravica do zdravstvenih storitev, pravica do pokojnine, pravica do dajatev za primer brezposelnosti, pravica do socialnih dajatev in storitev) (MDDSZ, 2011).

Pravo socialne varnosti tvorijo:

- v formalnem smislu – vsa pravna pravila, določena z ustavo, zakoni in drugimi pravnimi akti,
- v materialnem smislu – vsa pravna pravila, s katerimi se uresničujejo ustavne določbe (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Pravo socialne varnosti spada v javno pravo, ker:

- pravice oblikuje zakonodajni organ,
- se pravice uresničujejo v razmerju do države,
- pravice nastanejo po volji države in ne po volji posameznika (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Za uresničevanje določenih zavarovanj (dodatno pokojninsko zavarovanje, dodatno zdravstveno zavarovanje) se uporabljajo tudi instrumenti zasebnega zavarovalnega prava, če v javnih predpisih ni posebnih pravil (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Socialno varstvo uvrščamo v širši sistem socialne varnosti, čeprav veljajo zanj določene posebnosti, ki se kažejo predvsem v njegovi subsidiarni pravni naravi in individualiziranih dajatvah (PRAVNIK, 2011).

Elementi ekonomske varnosti so:

- stalnost dohodka,
- ohranjanje realne vrednosti dohodka,
- višina dohodka, ki presega prag revščine (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Socialni primeri so primeri, v katerih posameznik začasno ali trajno ne more ustvarjati dohodka:

- brezposelnost,
- starost,
- invalidnost,
- bolezen in poškodba,
- materinstvo,
- smrt osebe, ki je preživljala družino (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Socialna zaščita je širši pojem od pojma socialne varnosti, ki obsega:

- sistem socialne varnosti (angl. *social security*) za zagotovitev dohodkovne varnosti, ki se pravno-tehnično izvaja prek sistema socialnega zavarovanja ali sistema državnih dajatev,
- sistem socialnih pomoči (angl. *social assistance*), namenjen osebam, ki potrebujejo pomoč, ker živijo v pomanjkanju,
- sistem socialnih odškodnin za žrtve vojne, kaznivih dejanj in drugih okoliščin, za katere odgovarja država,
- sistem socialnih ugodnosti (angl. *social advantages*), s katerimi se zagotavljajo enake možnosti za vse prebivalstvo s programi izobraževanja ter z družinskimi, stanovanjskimi, zaposlovalnimi in drugimi javnimi programi (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Socialna varnost se zagotavlja:

- prek socialnega zavarovanja,
- prek nacionalne varnosti, sistem državnih dajatev,
- sistem socialnih pomoči (pri nas se imenuje sistem socialnega varstva) (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Socialna zavarovanja so sistem javnih zavarovanj za socialne primere. Socialno varstvo pomeni, da so do denarnih dajatev in dajatev v naravi upravičene le osebe, ki so v socialni in ekonomski stiski ter potrebujejo pomoč. Sistem socialne zaščite v državi obsega poleg sistemov socialne varnosti tudi sisteme socialnih ugodnosti. Sistemi socialnih ugodnosti obsegajo zlasti programe socialnih vzpodbud in socialnih služb (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 331).

Socialna varnost v najširšem smislu obsega pokritje različnih socialnih primerov, vključno s primeri socialne ogroženosti ali pomanjkanja, ne glede na to ali se sistem uresničuje v okviru socialnega zavarovanja ali socialnega varstva. Socialno zavarovanje je kot sistem zagotavljanja materialne in socialne varnosti zaposlenih delavcev in njihovih družinskih članov neločljiv segment socialne varnosti ter obsega predvsem dajatve iz naslova osebnih in ekonomskih socialnih rizikov. To so storitve iz zdravstvenega zavarovanja, pokojninsko-invalidskega zavarovanja in zavarovanja za primer brezposelnosti ter zavarovanje starševskega varstva (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

3.1.1 PRAVNI VIRI SOCIALNE VARNOSTI

Pravni viri urejanja socialne varnosti so:

- mednarodni vir (deklaracije, pakti OZN, konvencije MOD, konvencije drugih mednarodnih asociacij po vključitvi Slovenije v EU, večstrankarske ali multilateralne pogodbe ter dvostranske in bilateralne državne pogodbe o socialni varnosti in socialnem zavarovanju),
- interni viri (ustava, predpisi, zakoni, podzakonski akti, viri avtonomnega prava, splošni akti nosilcev socialne varnosti (Bubnov-Škobrne in Strban, 2010, str. 89).

Listina o temeljnih pravicah Evropske unije je s sprejetjem Lizbonske pogodbe postala tudi pravno obvezujoča. Listina je postala samostojna pravna podlaga ter tudi izhodna pot v primerih, ko gre za kolizije med ekonomskimi pravicami po Pogodbi o delovanju Evropske unije (PDEU) in človekovimi pravicami, ki jih je pred tem Sodišče Evropske unije črpalo iz posameznih pravnih redov držav članic in Evropske konvencije o človekovih pravicah (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Trenutno je položaj delovnih invalidov urejen z dvema zakonoma, s starim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Ur. list RS, št. 12/92, 5/94, 7/96 in 54/98) in novim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 109/06, 72/00, 124/00, 109/01, 108/02, 135/03, 72/05 in 69/06 v nadaljevanju ZPIZ -1). Področje delovnih invalidov urejata dva zakona, med katerima so precejšnje razlike, saj je novi zakon precej restriktiven. Področja zaposlovanja invalidov ureja Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list RS, št. 16/2007), v nadaljevanju ZZRZ-UPB 2. Podzakonski predpisi s področja zaposlovanja invalidov so Pravilnik o merilih in postopku za pridobitev statusa invalida, za priznanje pravice do zaposlitvene rehabilitacije

in za ocenjevanje zaposlitvenih možnosti invalidov ter delu rehabilitacijskih komisij, Pravilnik o merilih in postopku za določanje višine subvencij plač za invalide (Uradni list RS, št. 54/97), Uredba o določitvi kvote za zaposlovanje invalidov (Uradni list RS, št. 111/05), Pravilnik o invalidskih podjetjih (Uradni list RS, št. 117/05), Pravilnik o zaposlitvenih centrih (Uradni list RS, št. 117/05), Navodilo o izpolnjevanju obrazca prijave v zavarovanje za invalide (Uradni list RS, št. 10/05 in 43/05) ter izveček členov iz posameznega predpisa, ki opredeljuje invalidnost, Pravilnik o organizaciji in načinu delovanja invalidskih ter drugih izvedenskih organov ZPIZ Slovenije (Uradni list RS, št. 118/05 in 17/07), Seznam obvezne medicinske dokumentacije za uveljavljanje pravic na podlagi invalidnosti in preostale delovne zmožnosti po 22. členu Pravilnika o organizaciji in načinu delovanja izvedenskih organov Zavoda (Uradni list RS, št. 118/05 in 17/07), Sklep o kriterijih, merilih in postopku za določanje višine sredstev za prilagoditev prostorov in delovnih sredstev ter usposabljanje za zaposlitev za delovne invalide (Uradni list RS, št. 34/06), Pravilnik o načinu dela Komisije za ugotavljanje podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi (Uradni list RS, št. 117/05), Seznam telesnih okvar (Uradni list SFRJ, št. 38/1983 in 66/1989), Pravilnik o seznamu poklicnih bolezni (Uradni list RS, št. 85/03).

Predpisi Evropske unije in bilateralnih pogodb imajo prednost pred nacionalno zakonodajo. Namen Uredbe 1408/71 in bilateralnih pogodb je vzpostaviti koordinacijo sistemov socialnega zavarovanja držav članic oziroma pogodbenic, ne pa njihova usklajitev. To pomeni, da je lastna zakonodaja posamezne države članice oziroma pogodbenice tista, ki predpisuje pravico neke osebe do določene dajatve (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Koordinacija temelji na 4 glavnih načelih:

- načelo enakega obravnavanja,
- načelo seštevanja zavarovalnih dob,
- načelo izvozljivosti dajatev,
- načelo pro rata temporis (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Načelo enakega obravnavanja

Eno temeljnih načel Rimske pogodbe in bilateralnih pogodb držav podpisnic je, da je v državah članicah oziroma pogodbenicah prepovedana vsaka diskriminacija na podlagi nacionalnosti. Zato Uredba 1408/71 in bilateralne pogodbe vsebuje načelo enakega obravnavanja, ne glede na državljanstvo (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Načelo seštevanja zavarovalnih dob

Če nacionalna zakonodaja države članice oziroma pogodbenice zahteva pridobitev pravice določeno obdobje zavarovanja, dela ali prebivanja, upošteva takšna obdobja iz drugih držav članic oziroma pogodbenic, če je to potrebno. Obdobja se upoštevajo, kot da bi bila dopolnjena pod zakonodajo države članice (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Načelo izvozlživosti dajatev

Pravice, ki jih zavarovanec pridobi iz naslova invalidnosti, starosti, smrti, poklicne bolezni ali nesreče pri delu, se izplačujejo v državo članico oziroma pogodbenico, v kateri upravičenec prebiva (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Načelo pro rata temporis

To načelo se uporablja za izračun pokojnine v primerih, če je upravičenec, ki je bil zaposlen ali je prebival v več državah članicah oziroma pogodbenicah, pridobil pravico do pokojnine v več državah članicah ali pogodbenicah. Upravičenec ima pravico do sorazmernega dela pokojnine (pro rata) iz vsake države članice (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Dokumenti, ki so bili v postopku priprave novega zakona posebej obravnavani in ki so z vidika varstva invalidov pomembni ali v smislu prepovedi diskriminacije ali posebej z vidika zagotavljanja posebnega varstva, so sledeči:

- Evropska konvencija o človekovih pravicah, sprejeta v okviru Sveta Evrope,
- Evropska socialna listina, sprejeta v okviru Sveta Evrope,
- Listina evropske skupnosti o temeljnih socialnih pravicah, sprejeta v okviru Evropske unije,
- Konvencija Mednarodne organizacije dela št. 159 o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov in Priporočilo k tej konvenciji št. 168,
- Priporočilo št. 99 o strokovnem usposabljanju in readaptaciji invalidov (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 31-33).

Posebej pa je bilo potrebno upoštevati tudi standardna pravila o izenačitvi možnosti za invalidne osebe, sprejete v okviru OZN, kot tudi koncept razvojne strategije invalidskega varstva v Republiki Sloveniji (ESL, 1999).

Iz vseh navedenih dokumentov je razvidno, da reševanje invalidske problematike posega na več področij, med drugim tudi na področje zaposlovanja invalidov pod splošnimi pogoji. V tem kontekstu se ta vprašanja obravnavajo tudi v okviru rešitev novega zakona o delovnih razmerjih (ESL, 1999).

Ob upoštevanju izhodišča, da je potrebno invalide, ne glede na različne pravne predpise, na podlagi katerih so pridobili svoj status, obravnavati enakopravno se:

- izpostavlja, da delodajalec ne sme iskalca zaposlitve pri zaposlovanju ali delavca v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi postavljati v neenakopraven položaj zaradi invalidnosti,
- predvideva možnost sklenitve pogodbe o zaposlitvi invalida brez objave prostega delovnega mesta,
- posebej opredeljuje varstvo invalidov pred odpovedjo (ESL, 1999).

3.1.2 SOCIALNI VIDIK SOCIALNE VARNOSTI

Zakon zavezuje delodajalce, da zagotavljajo varstvo tako delovnih invalidov kot tudi invalidov, ki nimajo statusa delovnega invalida, in to pri zaposlovanju, usposabljanju ali preusposabljanju v skladu s predpisi o usposabljanju in zaposlovanju invalidov in predpisi o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZDIS, 2011).

Posebej pa se določajo pravice delovnih invalidov, ki jim mora delodajalec zagotoviti opravljanje drugega ustreznega dela, opravljanje dela s krajšim delovnim časom, poklicno rehabilitacijo ter nadomestilo plače v skladu s predpisi o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZDIS, 2011).

V okviru splošnih rešitev o možnostih odpovedi pogodbe o zaposlitvi je bilo potrebno posebno pozornost posvetiti tudi obveznostim delodajalcev do invalidov in njihovo varstvo ter zagotavljanje ustrezne zaposlitve. Po zdaj veljavni ureditvi so invalidi absolutno varovani pred prenehanjem delovnega razmerja v primeru trajnega prenehanja potreb po njihovem delu. Invalidu lahko delovno razmerje preneha le z njegovim soglasjem ali če se mu zagotovi sklenitev delovnega razmerja za nedoločen čas na ustreznem delovnem mestu v drugi organizaciji oziroma pri delodajalcu (SONČEK, 2011).

V kolikor invalidu ni mogoče zagotoviti drugega ustreznega delovnega dela, mu delodajalec lahko odredi čakanje na delo z ustreznim nadomestilom. Takšna zakonska zaščita se je pokazala kot neustrezna, saj so se marsikateri delavci – invalidi v primerjavi z drugimi zaščitnimi kategorijami delavcev počutili prizadeti in so opozarjali, da takšna določba zakona negativno vpliva na pravice delavcev – invalidov in jih pravzaprav postavlja v manj ugoden položaj. Glede na navedeno, nova delovna zakonodaja ne ohranja dosedanjega absolutnega varstva invalidov pred prenehanjem delovnega razmerja iz poslovnih razlogov, vendar pa kljub temu terja varstvo pred odpovedjo invalida iz poslovnih razlogov posebno obravnavo. Že v splošnih rešitvah se v primeru redne odpovedi pogodbe o zaposlitvi iz razloga nesposobnosti ali poslovnega razloga določa obveznost delodajalca, da preveri možnost za nadaljevanje delovnega razmerja pod spremenjenimi pogoji ali na drugih delih oziroma ali je mogoče delavca dokvalificirati za delo, ki ga opravlja, oziroma prekvalificirati za drugo delo (SONČEK, 2011).

Za invalide pa je ta obveznost še posebej poudarjena, saj delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi delovnemu invalidu zaradi ugotovljene invalidnosti II. ali III. kategorije ali iz poslovnega razloga, razen če mu ni možno zagotoviti drugega ustreznega dela ali dela s krajšim delovnim časom v skladu s predpisi o pokojninskem in invalidskem zavarovanjem. Prav tako delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi invalidu, ki nima statusa delovnega invalida iz poslovnega razloga, razen če mu ni možno zagotoviti ustreznega dela v skladu s predpisi o usposabljanju in zaposlovanju invalidov. V skladu z ureditvijo v zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ugotavlja razloge za odpoved pogodbe o zaposlitvi delovnega invalida komisija, ki jo sestavljajo predstavnik zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, predstavnik Inšpektorata Republike Slovenije za delo, predstavnik Zavoda za zaposlovanje ter predstavnik delodajalcev in sindikatov. Za delodajalce, ki imajo zaposlenih manj kot pet delavcev, pa ugotavlja razloge za odpoved pogodbe o zaposlitvi navedena komisija v primeru, če to predlaga zavod, zavarovanec ali delodajalec. Navedeno varstvo pa ne velja v primerih uvedbe postopka za prenehanje delodajalca (SONČEK, 2011).

Primeri posebnega varstva delovnih invalidov so v delovnopravni zakonodaji obravnavani v okviru sprememb zaposlitvene zakonodaje na splošno, ter novimi pravnimi podlagami za usposabljanje in zaposlovanje invalidov oziroma rešitvami, ki spodbujajo delodajalce za zaposlovanje invalidov (SONČEK, 2011).

V preteklih letih se je v Sloveniji reševalo problem zaposlovanja invalidov z ustanavljanjem invalidskih podjetij ostale oblike zaposlovanja invalidov so bile, predvsem za delodajalce, dohodkovno nezanimive. Za zaposlitev se opaža, da so nezainteresirani tako delovni invalidi kot delodajalci. Delovni invalidi zato, ker za čas čakanja na drugo ustrezno delo prejemajo ugodna denarna nadomestila, nova zaposlitev in plača pa je lahko negotova. Delodajalci pa niso zainteresirani za zaposlitev invalidov, ker jim nihče ne povrne razlike med zmanjšanim delovnim učinkom invalida in predpisano normo, v primeru tehnoloških viškov pa invalidnega delavca ne morejo odpustiti. Pojavlja se mnenje, da se je prevelika zaščita invalidov pred odpuščanjem sprevrgla v svoje nasprotje, saj povečuje odpor delodajalcev do zaposlovanja invalidov (RAČUNOVODJA, 2011).

4 DELOVNI INVALIDI PO ZPIZ (Uradni list RS, št. 12/92 z dopolnitvami - v nadaljevanju ZPIZ)

4.1 DEFINICIJA INVALIDNOSTI

Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 12/92 z dopolnitvami - v nadaljevanju ZPIZ), ki se je uporabljal do 31.12.2002 je bila invalidnost podana, če nastane pri zavarovancu zmanjšanje ali izgube zmožnosti za delo na delovnem mestu, na katerega je bil zavarovanec trajno razporejen pred nastankom teh sprememb, zaradi trajnih sprememb v zdravstvenem stanju, ki so posledica poškodbe pri delu, poklicne bolezni, bolezni ali poškodbe izven dela, ki jih ni mogoče odvrniti z zdravljenjem ali z ukrepi medicinske rehabilitacije (ZPIZ, 1992, 27. člen).

Invalidnost je podana, če spremembe v zdravstvenem stanju, ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali z ukrepi medicinske rehabilitacije in se zavarovancu zato zmanjša zmožnost za zagotovitev ali ohranitev delovnega mesta oziroma za poklicno napredovanje (ZPIZ, 1992, 27. člen).

4.2 KATEGORIJE INVALIDNOSTI

Po zakonu se invalidnost razvršča v tri kategorije:

- I. kategorija, če zavarovanec ni več zmožen opravljati organizirano pridobitno delo ali če je pri njem podana poklicna invalidnost, nima pa več preostale delovne zmožnosti,
- II. kategorija, če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za 50% ali več,
- III. kategorija, če zavarovanec z ali brez predhodne poklicne rehabilitacije ni več zmožen za delo s polnim delovnim časom, lahko pa opravlja določeno delo vsaj s polovico delovnega časa, oziroma , če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za manj kot 50% ali če zavarovanec še lahko dela v svojem poklicu s polnim delovnim časom, vendar pa ni zmožen za delo na delovnem mestu, na katerega je razporejen (ZPIZ, 1992, 34. člen).

Pri zavarovancih II. in III. kategorije se ugotavlja njihova preostala delovna zmožnost. Ti zavarovanci lahko delajo s polnim časom in delovnim naporom, ki ne poslabša njihove invalidnosti na drugem delovnem mestu ali se lahko s poklicno rehabilitacijo usposobijo za delo s polnim delovnim časom na drugem delovnem mestu ali lahko opravljajo določeno delo vsaj polovico polnega delovnega časa (ZPIZ, 1992, 93. člen).

Pravice delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo - invalidi II. in III. kategorije invalidnosti pridobijo pravico do dela s skrajšanim delovnim časom, pravico do

razporeditve oziroma do zaposlitve na drugem ustreznem delu, pravico do poklicne rehabilitacije ter pravico do denarnega nadomestila (ZPIZ, 1992, 116. do 145. člen).

4.3 POGOJI ZA PRIDOBITEV PRAVIC PO ZPIZ

Pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja so osebne, neodtujljive pravice. Postopek za uveljavljanje pravic se lahko začne na zahtevo zavarovanca. Če gre za družinsko pokojnino, se postopek začne na zahtevo vdove ali vdovca oziroma družinskih članov ali njegovega zakonitega zastopnika (ZPIZ, 1992, 95. člen).

Postopek za uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja se začne tudi na predlog zavarovančevega osebnega zdravnika ali na predlog zdravniške komisije. Postopek je uveden, ko Zavod prejme zahtevo s popolno delovno dokumentacijo zavarovanca ter medicinsko dokumentacijo o zavarovančevem zdravstvenem stanju in o njegovi delovni zmožnosti. Pri uveljavljanju pravic iz invalidskega zavarovanja je potrebno ugotoviti zavarovančevo invalidnost in njegovo delovno zmožnost. V invalidskih postopkih, dajejo izvedenska mnenja izvedenski organi, to so invalidske komisije, zdravniki posamezniki in tudi druge strokovne institucije, ki jih imenuje pristojni organ (Pravilnik o delovanju, 2002).

Invalidska komisija je v sestavi treh članov: dveh zdravnikov in enega strokovnjaka s področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja, varstva pri delu, organizacije dela, industrijske psihologije ali tehnologije oziroma drugega ustreznega področja (Pravilnik o delovanju, 2002).

V postopku in pred izdajo izvedenskega mnenja je dana aktivna vloga tudi delodajalcu, ki ima pravico in dolžnost sodelovati (Pravilnik o delovanju, 2002).

Z obveznim zavarovanjem se zavarovancem na podlagi dela, prispevkov, ter po načelih vzajemnosti in solidarnosti, zagotavljajo pravice za primer starosti, invalidnosti, smrti, telesne okvare ter potrebe po stalni pomoči in postrežbi (ZPIZ, 1992, 8. člen).

Obvezno zavarovanje temelji na odgovornosti države in delodajalcev za njegovo delovanje in na osebni odgovornosti zavarovancev (ZPIZ, 1992, 10. člen).

Z obveznim zavarovanjem se zagotavljajo pravica do pokojnine in pravice iz invalidskega zavarovanja (ZPIZ, 1992, 10. člen).

Invalidnost je po tem zakonu podana, če nastane pri zavarovancu izguba delovne zmožnosti za delo na delovnem mestu, na katerega je bil zavarovanec trajno razporejen pred nastankom teh sprememb, zaradi trajnih sprememb v zdravstvenem stanju, ki so posledica poškodbe pri delu, poklicne bolezni, poškodbe izven dela ali bolezni, ki jih ni mogoče odvrniti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije (ZPIZ, 1992, 35. člen).

Zavarovanci, pri katerih nastane invalidnost, v skladu s 33. členom pridobijo pravice glede na preostalo delovno zmožnost in glede na starost ob nastanku invalidnosti. Preostala delovna zmožnost je podana, če lahko zavarovanec, pri katerem je ugotovljena zmanjšana delovna zmožnost, najmanj polovico polnega delovnega časa opravlja svoje delo ali če po poklicni rehabilitaciji ali brez opravlja poln delovni čas drugo delo. Preostala delovna zmožnost je podana tudi v primeru, ko lahko zavarovanec, pri katerem je ugotovljeno zmanjšanje delovne zmožnosti, opravlja drugo ustrezno delo najmanj polovico polnega delovnega časa. Za svoje delo se po tem zakonu šteje delo na delovnem mestu, na katerega je bil zavarovanec trajno razporejen neposredno pred nastankom invalidnosti. Če pa je za zavarovanca ugodneje, se za svoje delo šteje delo na delovnem mestu, na katerem je delal najmanj 2 leti pred nastankom invalidnosti (ZPIZ, 1992, 116. do 145. člen).

4.3.1 PRAVICA DO POKLICNE REHABILITACIJE

Pravica do poklicne rehabilitacije je pogojena z obstojem delovne zmožnosti in izpolnjevanjem zakonskih pogojev. Poklicna rehabilitacija je daljši proces, v katerem se bo delovni invalid ob ustreznem strokovnem, fizičnem in psiho-socialnem usposabljanju na novo usposobil za delo tako, da ga bo mogoče razporediti ali zaposliti na ustreznem delu in s tem znova uspešno vključiti v normalno delovno okolje (ZPIZ, 1992, 97. člen).

Pravico do poklicne rehabilitacije ima praviloma delovni invalid III. kategorije, za katerega je ocenjeno, da se bo glede na invalidnost in preostalo delovno zmožnost usposobil za drugo ustrezno delo, ki ga bo opravljal poln delovni čas. To pravico pridobi tudi invalid II. kategorije invalidnosti, če ni dopolnil 50 let (moški) in 45 let (ženska), če je glede na njegovo starost, invalidnost, ali zdravstveno stanje ter strokovno izobrazbo pričakovati, da se bo za delo na drugem ustreznem delu usposobil v krajšem času, to delo pa mu je po zaključku poklicne rehabilitacije tudi zagotovljeno. Izjemo pa predstavlja tudi možnost poklicne rehabilitacije delovnega invalida III. kategorije invalidnosti, na katero je lahko napoten po dopolnitvi starosti, do katere je z zakonom zagotovljena pravica do poklicne rehabilitacije. Do take napotitve lahko pride, če je verjetno, da bo rehabilitacija uspešna in je delo na drugem ustreznem delu zagotovljeno. Kako se poklicna rehabilitacija opravi, je odvisno od ocene zavarovančevih sposobnosti in njegove usposobljenosti. Lahko se opravi s praktičnim delom v organizaciji ali pri delodajalcu ali drugje, tam pač, kjer se bo znova usposobil za delo. Poklicna rehabilitacija se lahko izvaja ob delu, če za to da pristanek zavarovanec. Pogoji o poteku poklicne rehabilitacije se določajo s posebno pogodbo. Delovni invalid, ki mu je priznana pravica do poklicne rehabilitacije, ima pravico do nadomestila plače za čas čakanja na poklicno rehabilitacijo in za čas poklicne rehabilitacije. Osnova za odmero denarnega nadomestila za čas poklicne rehabilitacije je pokojninska osnova, od katere bi se delovnemu invalidu odmerila invalidska pokojnina na dan nastanka invalidnosti (ZPIZ, 1992, 97. do 115. člena).

Zavarovancu se odmeri nadomestilo plače:

- za čas čakanja na poklicno rehabilitacijo v višini 80% osnove,
- za čas poklicne rehabilitacije v višini 100% osnove (ZPIZ, 1992, 111. člen)

Delovnemu invalidu na poklicni rehabilitaciji v organizaciji, kjer ima zagotovljeno stanovanje in hrano, se nadomestilo plače za čas poklicne rehabilitacije zmanjša na 50% nadomestila. Nadomestilo se ne zmanjša, če zavarovanec preživlja vsaj enega družinskega člana (ZPIZ, 1992, 111. člen).

Delovni invalid, ki je pridobil pravico do poklicne rehabilitacije ob delu ter prejema plačo, nima pravice do nadomestila za poklicno rehabilitacijo. Če mora delovni invalid na poklicno rehabilitacijo izven kraja bivališča in nima prevoza do kraja poklicne rehabilitacije ter v tem kraju nima zagotovljenega stanovanja, mu gre poleg nadomestila za čas poklicne rehabilitacije dodatek k nadomestilu za čas poklicne rehabilitacije. Dodatek je enak znesku najnižje pokojninske osnove za polno pokojninsko dobo za zavarovanca, ki preživlja najmanj enega družinskega člana, in 70 % tega zneska, če ne preživlja družinskih članov (ZPIZ, 1992, 97. do 115. člen).

4.3.2 PRAVICA DO RAZPOREDITVE OZIROMA ZAPOSLOTITVE NA DRUGEM USTREZNEM DELU

Pravico do razporeditve oziroma zaposlitve na drugem ustreznem delu s polnim delovnim časom ima zavarovanec, razvrščen v III. kategorijo invalidnosti:

- če je tako delo zmožen opravljati brez poklicne rehabilitacije,
- če se je za tako delo usposobil s poklicno rehabilitacijo (ZPIZ, 1992, 116. člen).

4.3.3 PRAVICA DO DELA S SKRAJŠANIM DELOVNIM ČASOM

Pravico do dela s skrajšanim delovnim časom na drugem ustreznem delu ima zavarovanec, razvrščen v II. kategorijo invalidnosti, če ne more opravljati svojega dela niti polovico polnega delovnega časa. Pravico do dela s skrajšanim delovnim časom na svojem delu ima zavarovanec, razvrščen v II. kategorijo, če to delo lahko opravlja le polovico polnega delovnega časa. Zavarovanec iz prejšnjega odstavka ima pravico do dela s skrajšanim delovnim časom na drugem ustreznem delu tudi, če se je za tako delo usposobil s poklicno rehabilitacijo (ZPIZ, 1992, 17. člen).

4.3.4 NADOMESTILO PLAČE ZA ČAS ČAKANJA NA RAZPOREDITEV OZIROMA ZAPOSILITEV NA DRUGEM USTREZNEM DELU

Pravico do nadomestila plače za čas čakanja na razporeditev oziroma na zaposlitev na drugem ustreznem delu ima delovni invalid II. in III. kategorije invalidnosti, ki mu je bila priznana pravica do razporeditve oziroma zaposlitve na drugem ustreznem delu, oziroma do dela s skrajšanim delovnim časom, če mu to delo ni zagotovljeno. Delovni invalid II. in III. kategorije invalidnosti ima pravico do nadomestila, oziroma do dela s skrajšanim delovnim časom, če se v roku 30 dni po dokončnosti odločbe o priznanju pravice do zaposlitve na drugem ustreznem delu prijavi na zavodu za zaposlovanje (ZPIZ, 1992, 123. in 124. člen).

Pravico do nadomestila plače za čas čakanja na razporeditev oziroma zaposlitev na drugem ustreznem delu ima tudi delovni invalid II. in III. kategorije invalidnosti, ki mu je neodvisno od njegove volje prenehalo delovno razmerje na drugem ustreznem delu, na katero je bil razporejen oziroma mu je bilo preskrbljeno po nastanku invalidnosti, če se v 30 dneh po prenehanju delovnega razmerja prijavi na zavodu za zaposlovanje (ZPIZ, 1992, 123. do 128. člen).

Osnova za odmero nadomestila plače za čas čakanja na razporeditev oziroma zaposlitev na drugem ustreznem delu je pokojninska osnova, od katere bi se delovnemu invalidu odmerila invalidska pokojnina na dan nastanka invalidnosti (ZPIZ, 1992, 123. do 128. člen).

4.3.5 NADOMESTILO ZARADI MANJŠE PLAČE NA DRUGEM USTREZNEM DELU

Pravico do nadomestila zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu lahko ima delovni invalid II. in III. kategorije invalidnosti, ki na podlagi priznane pravice do razporeditve oziroma zaposlitve opravlja preostali delovni zmožnosti ustrezno delo. Pravico do nadomestila zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu ima lahko tudi delovni invalid, če v času poklicne rehabilitacije opravlja drugo, svoji preostali zmožnosti ustrezno delo (ZPIZ, 1992, 133. do 137. člen).

Nadomestilo zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu je enako razliki med pokojninsko osnovo, od katere bi se delovnemu invalidu odmerila invalidska pokojnina ob razporeditvi na drugo ustrezno delo, in plačo, določeno ob razporeditvi delovnega invalida na drugo ustrezno delo s pogodbo o zaposlitvi (ZPIZ, 1992, 133. do 137. člen).

4.3.6 NADOMESTILO PLAČE ZARADI DELA S SKRAJŠANIM DELOVNIM ČASOM

Pravico do nadomestila plače zaradi dela s skrajšanim delovnim časom ima delovni invalid II. kategorije, ki na podlagi priznane pravice do dela s skrajšanim delovnim časom, dela z delovnim časom, ki ustreza njegovi preostali delovni zmožnosti. Nadomestilo plače zaradi

dela s skrajšanim delovnim časom je enako razliki med plačo, ki jo prejema zavarovanec s preostalo delovno zmožnostjo za krajši delovni čas od polnega, in plačo, ki bi jo dobival, če bi opravljal isto delo s polnim delovnim časom (ZPIZ, 1992, 129. do 132. člen).

4.3.7 INVALIDSKA POKOJNINA

Pogoj za pridobitev pravice do invalidske pokojnine je po starem zakonu zmanjšanje delovne zmožnosti. Iz 55. člena zakona je razvidno, da pravico do invalidske pokojnine lahko pridobijo tako invalidi I. kategorije, kot tudi II. in III. kategorije. Medtem ko z razvrstitvijo v I. kategorijo zavarovanec že izpolnjuje enega od zakonskih pogojev za priznanje pravice do invalidske pokojnine, morajo biti pri razvrstitvi v II. in III. kategorijo izpolnjeni še drugi pogoji. Povezani so z doseganjem starosti ob nastanku invalidnosti in zmožnostjo za delo zavarovanca na drugem delu. Za pridobitev pravice pa mora imeti zavarovanec določeno pokojninsko dobo. Izjemo predstavlja invalidnost, ki je posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, pa tudi invalidnost, ki je posledica poškodbe izven dela ali bolezni, če gre za zavarovanca, pri katerem je invalidnost nastala pred dopolnjenim 21. letom starosti. Pravico pridobi, če je bil na dan nastanka invalidnosti obvezno zavarovan. Pravice iz invalidskega zavarovanja grede le za invalidnost, ki je nastala v času zavarovanja. Če je invalidnost nastopila po dopolnjenem 30. letu starosti ali več mora zavarovanec pokriti 1/3 delovnih let. Če je invalidnost nastopila med 21. in 30. letom starosti pa 1/4 delovnih let. Invalid II. in III. kategorije, ki je sicer zmožen opravljati drugo ustrezno delo brez poprejšnje poklicne rehabilitacije, takšno delo pa mu ni zagotovljeno, ker je že dopolnil starost, potrebno za pridobitev pravice do starostne pokojnine, nima pa pokojninske dobe, ima pravico le do invalidske pokojnine (ZPIZ, 1992, 55. do 69. člen).

4.3.8 URESNIČEVANJE PRAVIC ZAVAROVANCEV S PREOSTALO DELOVNO ZMOŽNOSTJO

Zavarovanci s preostalo delovno zmožnostjo uveljavljajo pravice na podlagi invalidnosti v Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Organizacije in delodajalci so dolžni delovne invalide obdržati na delu in jih razporediti na drugo ustrezno delo s skrajšanim delovnim časom ali jim zagotoviti poklicno rehabilitacijo. Če pa zaradi organizacije dela za zavarovance ni dela, na katerega bi ga bilo možno razporediti, mu je treba v sodelovanju z zavodom za zaposlovanje zagotoviti ustrezno delo v drugi organizaciji oziroma pri drugem delodajalcu. V skladu s 140. členom zakona ZPIZ delovnim invalidom II. in III. kategorije, ki so ob nastanku invalidnosti v delovnem razmerju v organizaciji ali pri delodajalcu z manj kot petimi zaposlenimi delavci, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje prizna pravico do nadomestila plače. Zakon je opredeljeval tudi pravice zavarovancev, pri katerih je bila podana neposredna nevarnost za nastanek invalidnosti. V primeru, da higiensko-tehnični pogoji na delovnem mestu na katerega je zavarovanec razporejen niso izpolnjeni, je pri njem razvidna neposredna nevarnost za nastanek invalidnosti Zavarovanec ima v danem primeru pravico do razporeditve na drugo ustrezno

delo in pravico do poklicne rehabilitacije, če je bila ta potrebna za razporeditve na drugo delo (ZPIZ, 1992, 138. do 145. člen).

5 DELOVNI INVALIDI PO ZPIZ-1 (Uradni list RS, št. 106/99 s spremembami - v nadaljevanju ZPIZ-1)

Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/99 s spremembami - v nadaljevanju ZPIZ-1), ki velja in se uporablja od 1.1.2003 dalje, pa je invalidnost podana, če se zaradi sprememb v zdravstvenem stanju, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije in so ugotovljene skladno z zakonom, zavarovancu zmanjša zmožnost za zagotovitev oziroma ohranitev delovnega mesta oziroma za poklicno napredovanje. (ZPIZ-1, 1999, 60. člen).

5.1 DEFINICIJA INVALIDNOSTI

Invalidnost je podana, če spremembe v zdravstvenem stanju, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali z ukrepi medicinske rehabilitacije in se zavarovancu zmanjša zmožnost za zagotovitev ali ohranitev delovnega mesta oziroma za poklicno napredovanje (ZPIZ-1, 1999, 60. člen).

5.2 KATEGORIJE INVALIDNOSTI

Invalidnost se razvršča v naslednje kategorije:

- I. kategorija - če zavarovanec ni več zmožen opravljati organiziranega pridobitnega dela ali če je pri njem podana poklicna invalidnost, nima pa več preostale delovne zmožnosti,
- II. kategorija - če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za 50% ali več
- III. kategorija – če zavarovanec z ali brez predhodne poklicne rehabilitacije ni več zmožen za delo s polnim delovnim časom, lahko pa opravlja določeno delo vsaj s polovico polnega delovnega časa oziroma če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za manj kot 50% ali če zavarovanec še lahko dela v svojem poklicu s polnim delovnim časom, vendar pa ni zmožen za delo na delovnem mestu, na katerega je razporejen (ZPIZ-1, 1999,60. člen).

Za svoj poklic se šteje delo na delovnem mestu, na katero je zavarovanec razporejen, in vsa dela, ki ustrezajo zavarovančevim telesnim in duševnim zmožnostim, za katera ima ustrezno strokovno izobrazbo, dodatno usposobljenost in delovne izkušnje, ki se zahtevajo za določena dela skladno z zakoni ali kolektivnimi pogodbami (ZPIZ-1, 1999,60. člen).

5.3 POGOJI ZA PRIDOBITEV PRAVIC PO ZPIZ-1

Invalidnost je po tem zakonu podana, če se zaradi sprememb v zdravstvenem stanju, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije in so ugotovljene skladno s tem zakonom, zavarovancu zmanjša zmožnost za zagotovitev oziroma ohranitev delovnega mesta oziroma za poklicno napredovanje (ZPIZ-1, 1999, 61. člen).

Preostala delovna zmožnost je podana:

- če zavarovanec lahko dela s polnim delovnim časom in z delovnim naporom, ki ne poslabša njegove invalidnosti, na drugem delovnem mestu, ki ustreza njegovi strokovni izobrazbi oziroma usposobljenosti,
- če se zavarovanec s poklicno rehabilitacijo lahko usposobi za delo s polnim delovnim časom na drugem delovnem mestu,
- če zavarovanec lahko opravlja določeno delo vsaj polovico polnega delovnega časa. Preostala delovna zmožnost se ugotavlja pri invalidnosti II. in III. kategorije (ZPIZ - 1, 1999, 61. člen).

5.3.1 POKLICNA REHABILITACIJA

Poklicna rehabilitacija je celosten proces, v katerem se zavarovanec strokovno, fizično in psihosocialno usposobi za drug poklic ali delo, tako, da se lahko premesti na drugo delovno mesto, se zaposli oziroma znova vključi v delovno okolje. Poklicna rehabilitacija je tudi usposobitev za opravljanje istega poklica ali dela tako, da se zavarovancu ustrezno prilagodi delovno mesto z ustreznimi tehničnimi pripomočki (ZPIZ-1, 1999, 80. člen).

Pravico do poklicne rehabilitacije pridobi zavarovanec:

- pri katerem je nastala II. kategorija invalidnosti,
- če na dan nastanka invalidnosti še ni dopolnil 50 let starosti,
- če se lahko usposobi glede na preostalo delovno zmožnost za drugo delo, ki ga bo opravljal poln delovni čas (ZPIZ-1, 1999, 81. člen).

Zavarovanec, ki pridobi pravico do poklicne rehabilitacije, se je dolžan usposablјati za delo pod pogoji in na način, kot ga določi zakon, ter v skladu z obveznostmi, ki so določene v posebni pogodbi o poklicni rehabilitaciji. Če zavarovanec ne nastopi poklicne rehabilitacije, ali je ne konča v določenem roku ali če ne izpolnjuje obveznosti, določene v pogodbi o poklicni rehabilitaciji, mu lahko delodajalec redno odpove pogodbo o zaposlitvi iz krivdnih razlogov. Poklicna rehabilitacija je lahko tudi izbirna pravica iz invalidskega zavarovanja (ZPIZ-1, 1999, 86 člen).

Pravico uveljavi:

- zavarovanec, pri katerem je podana II. kategorija invalidnosti s preostalo delovno zmožnostjo po dopolnjenem 50 letu starosti, ker mu zaradi starosti ni zagotovljena poklicna rehabilitacije,
- zavarovanec III. kategorije invalidnosti z zmanjšano ali omejeno zmožnostjo pred dopolnjeno starostjo 63 let (moški) oziroma 61 let (ženska). Navedene kategorije zavarovancev lahko uveljavijo pravico do poklicne rehabilitacije namesto pravice do premestitve na drugo delovno mesto in nadomestila namesto pravice do dela s krajšim delovnim časom od polnega in delne invalidske pokojnine ter namesto pravice do nadomestila za invalidnost v primeru, če ob nastanku invalidnosti ni bil zaposlen oziroma ni bil obvezno zavarovan (ZPIZ-1, 1999, 81. člen).

Načini poklicne rehabilitacije:

- z usposabljanjem (šolanjem) v običajnih šolah,
- z usposabljanjem (šolanjem) v posebnih šolah – zavodih,
- s pripravo na zaposlitev v specializiranih centrih,
- z usposabljanjem v invalidskih podjetjih,
- z usposabljanjem (poklicni treningi) pri delodajalcih (ZPIZ-1, 1999, 81. člen).

Posebna oblika poklicne rehabilitacije je tudi izobraževanje ob delu v času, ko je delovni invalid že premeščen na drugo delovno mesto, vendar se usposablja za delo po izobraževalnih programih šole. S takšnim načinom poklicne rehabilitacije morata biti soglasna delodajalec in zavarovanec. Uspešno končana poklicna rehabilitacija je podlaga, da zavarovanec pridobi pravico do premestitve na drugo delovno mesto pri delodajalcu oziroma pravico do zaposlitve. Poklicno rehabilitacijo je dolžan zagotoviti delodajalec, pri katerem je bil delovni invalid zaposlen ob nastanku invalidnosti. Če zavarovanec ob nastanku invalidnosti ni bil zaposlen, mu je dolžan zagotoviti poklicno rehabilitacijo Zavod za zaposlovanje. Pravica do poklicne rehabilitacije se uresniči na podlagi pogodbe, ki jo podpiše zavarovanec, njegov delodajalec ali Zavod RS za zaposlovanje (ZPIZ-1, 1999, 84. člen).

V zvezi s poklicno rehabilitacijo lahko pridobi zavarovanec še nekatere druge pravice in sicer:

- pravico do prilagoditve prostorov in delovnih mest,
- pravico do prilagoditve delovnega mesta z ustreznimi tehničnimi pripomočki,
- pravico do nastanitve,
- pravico do povračila potnih stroškov,
- pravico do nadomestila v zvezi s poklicno rehabilitacijo (Sklep o kriterijih in merilih, 2006).

Nadomestila v zvezi s pravico do poklicne rehabilitacije se enako kot ostala nadomestila za invalidnost in delna invalidska pokojnina odmerijo v različnih odstotkih od invalidske pokojnine, ki zavarovancu pripada na dan nastanka invalidnosti. Odmera je odvisna od podlage za zavarovanje in delovno-pravnega položaja zavarovanca. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO 2006) opredeljuje rehabilitacijo kot ciljno usmerjen proces, ki zagotavlja doseganje in vzdrževanje optimalne ravni fizičnega, senzornega, intelektualnega, psihološkega in socialnega funkcioniranja in je namenjena bolnikom, pri katerih je moteno telesno, socialno in psiho-socialno delovanje in ki so zmožni izboljšanja delovanja in prilagoditve okvari. Programi poklicne rehabilitacije so sestavni del kompleksne rehabilitacije in se izvajajo v času izvajanja procesa zdravljenja in rehabilitacije (ZPIZ -1, 1999, 89. člen).

5.3.2 PRAVICA DO PREMESTITVE IN NADOMESTILA

Pravico do premestitve zagotovi zavarovancem, delovnim invalidom, ki imajo sklenjeno delovno razmerje v Republiki Sloveniji, njihov delodajalec, drugim zavarovancem, ki so upravičeni do premestitve oziroma zaposlitve, pa zagotavlja to pravico Zavod za zaposlovanje RS. Pravica do nadomestila za invalidnost je pravica do denarnega nadomestila, ki je povezana s kategorijo invalidnosti in delovno - pravnim statusom delovnega invalida (ZPIZ -1, 1999, 91. do 92. člen).

Delavcu je na podlagi invalidnosti III. kategorije priznana pravica do premestitve na drugo ustrezno delovno mesto. To pravico pridobi zavarovanec s III. kategorijo invalidnosti, če je njegova delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za manj kot 50% ali če zavarovanec še lahko dela v svojem poklicu s polnim delovnim časom, vendar pa ni zmožen za delo na delovnem mestu, na katerega je razporejen. Pravico do premestitve zagotovi v skladu z določbo 91. člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 20/2004 - uradno prečiščeno besedilo št. 2, v nadaljevanju: ZPIZ-1-

UPB2) zavarovancu, ki ima sklenjeno delovno razmerje v RS, delodajalec (ZPIZ-1, 1999, 91. do 92. člen).

Pri zagotovitvi pravic in zaposlovanju zavarovancev, pri katerih je nastala invalidnost, oziroma pri izbiri drugega delovnega mesta mora delodajalec upoštevati:

- mnenje invalidske komisije o zavarovančevi preostali delovni zmožnosti,
- usposobljenost zavarovanca po uspešno končani poklicni rehabilitaciji,
- določbe zakona, ki ureja delovna razmerja in kolektivnih pogodb (Pravilnik o delovanju invalidskih komisij, 2005).

ZPIZ-1-UPB4 določa v 101. členu, da zavarovancu, kateremu je z dokončno odločbo priznana pravica do premestitve na drugo delovno mesto na podlagi invalidnosti III. kategorije, delodajalec iz razloga invalidnosti redno odpove pogodbo o zaposlitvi, sočasno z odpovedjo pogodbe o zaposlitvi pa mu mora ponuditi sklenitev nove pogodbe o zaposlitvi za delo na drugem delovnem mestu, skladno s predpisi o delovnih razmerjih. Če zavarovanec ne sprejme ponudbe delodajalca za sklenitev nove pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas v roku 30 dni od prejema ponudbe, mu preneha delovno razmerje brez pravice do odpravnine, kot jo ima delavec, ki mu je odpovedana pogodba o zaposlitvi iz poslovnega razloga ali iz razloga nesposobnosti, ima pa pravico do minimalnega odpovednega roka kot delavec, ki mu je odpovedana pogodba o zaposlitvi iz poslovnega razloga, v skladu z zakonom, ki ureja delovna razmerja. Iz navedenega torej izhaja, da bi delavcu v konkretnem primeru, če bi odklonil sklenitev nove pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas na drugem delovnem, prenehala pogodba o zaposlitvi (ZPIZ-1, 1999, 94. člen).

Takšna posledica pa bi doletela delavca samo v primeru, če bi mu delodajalec hkrati z odpovedjo ponudil delo na ustreznem delovnem mestu (torej takšnem, ki bi ustrezalo pogojem, določenim v odločbi o pravici, pridobljeni na podlagi invalidnosti) in za nedoločen čas. Če delodajalec delavcu ne ponudi sklenitve nove pogodbe o zaposlitvi pod pogoji, ki so mu priznani kot pravice na podlagi invalidnosti, je to, skladno s predpisi o delovnih razmerjih glede na sedmi odstavek 101. člena ZPIZ-1-UPB2, razlog za izredno odpoved pogodbe o zaposlitvi s strani zavarovanca, delodajalec pa mu je dolžan izplačati odpravnino, določeno za primer redne odpovedi pogodbe o zaposlitvi iz poslovnega razloga, in odškodnino najmanj v višini izgubljenega plačila za čas odpovednega roka (ZPIZ -1, 1999, 94. člen).

Pooblaščen zdravnik delodajalca, katerega naloge določa Zakon o varnosti in zdravju pri delu (Uradni list RS, št. 56/99 s spremembami, v nadaljevanju: ZVZD), med drugim opravlja preventivne zdravstvene preglede delavcev, ugotavlja vzroke za nastanek delovne invalidnosti ter predlaga ukrepe za njihovo obvladovanje oz. preprečevanje, sodeluje v procesu poklicne rehabilitacije ter svetuje pri izbiri drugega ustreznega dela. Po vsakem opravljenem preventivnem zdravstvenem pregledu izda pooblaščen zdravnik zdravniško spričevalo z oceno izpolnjevanja posebnih zdravstvenih zahtev za določeno delo v delovnem okolju in z obrazložitvijo potrebnih predlaganih ustreznih ukrepov za boljše varovanje zdravja. To zdravniško spričevalo posreduje delodajalcu. Pooblaščen zdravnik na podlagi izvidov medicinske dokumentacije predlaga ukrepe za izboljšanje razmer na delovnih mestih in v delovnih okoljih oziroma ukrepe za odpravo vzrokov, ki ogrožajo oziroma utegnejo ogrožati zdravje delavcev (ZVZD, 1999).

Zakon torej ne predvideva izrecno, da bi pooblaščen zdravnik ugotavljal, ali je delavec zmožen za delo (to je v pristojnosti delavčevega osebnega zdravnika, ki delavcu lahko odredi začasno zadržanost od dela iz zdravstvenih razlogov), ampak glede na delo v določenem delovnem okolju presoja izpolnjevanje posebnih zdravstvenih zahtev delavca in predlaga, kakšne varstvene ukrepe, ki temeljijo na oceni tveganja za konkretno delovno mesto, naj delodajalec sprejme za zagotovitev varnega in zdravega dela. V konkretnem primeru to pomeni, da bi pooblaščen zdravnik, če meni, da delo na določenem delovnem mestu glede na zdravstveno stanje delavca ni ustrezno, moral predlagati ukrepe, s katerimi bi delodajalec zagotovil varno in zdravo delo delavca na določenem delovnem mestu (ZVZD, 1999).

Odmera nadomestila invalidom III. kategorije invalidnosti, ki so zaposleni, se po 134. členu Zakona o pokojninsko invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 12/92 z dopolnitvami), izračuna kot nadomestilo zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu, ki je enako razliki med pokojninsko osnovo, od katere bi se delovnemu invalidu odmerila invalidska pokojnina ob razporeditvi na drugo ustrezno delo, in plačo, določeno ob razporeditvi delovnega invalida na drugo ustrezno delo s pogodbo o zaposlitvi. Nadomestila invalidom III. kategorije invalidnosti, ki so zaposleni, se po 90. členu Zakona o pokojninsko invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/99) odmerijo od osnove, to je od invalidske pokojnine delovnega invalida, ki bi mu pripadala na dan nastanka invalidnosti, ta osnova pa je v celoti individualizirana, saj upošteva tudi vzrok za nastanek invalidnosti (ZPIZ-1, 1999, 90. člen).

Zavarovancu, pri katerem je nastala III. kategorija, v primeru, ko je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za manj kot 50% ali če zavarovanec lahko dela s polnim delovnim časom, vendar ni zmožen za delo na delovnem mestu, na katerega je razporejen, se nadomestilo odmeri:

- v višini 40% invalidske pokojnine, če ob nastanku ni bil zaposlen oziroma obvezno zavarovan,
- v višini 60% invalidske pokojnine, če mu je delovno razmerje prenehalo neodvisno od njegove volje oziroma krivde,
- v višini 25% invalidske pokojnine, če delovno razmerje prekine po lastni volji ali krivdi,
- v višini 25 % invalidske pokojnine, če se je zaposlil na drugem delovnem mestu (ZPIZ -1, 1999, 93. člen).

Nadomestilo zaradi manjše plače na drugem delu po Zakonu o pokojninsko invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 12/92 z dopolnitvami) predstavlja razliko med 100% pokojninsko osnovo, ki je izračunana na podlagi 10 - letnega povprečja plač oziroma zavarovalnih osnov, in plačo, ki jo je zavarovanec prejel ob razporeditvi. Nadomestila se usklajujejo enako kot pokojnine (ZPIZ, 1992).

Po Zakonu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (Uradni list RS, št. 106/99 z dopolnitvami), pa je osnova za odmero nadomestila za invalidnost, invalidska pokojnina zavarovanca, ki je v letu 2011 izračuna na podlagi 18 - letnega povprečja plač oziroma zavarovalnih osnov in se odmerja 25% od invalidske pokojnine (ZPIZ-1, 1999, 90. do 92 člen).

5.3.3 PRAVICA DO DELA S KRAJŠIM DELOVNIM ČASOM DO POLNEGA IN DELNA INVALIDSKA POKOJNINA

Pravico do dela s krajšim delovnim časom in pravico do delne invalidske pokojnine ima delovni invalid III. kategorije invalidnosti, če ni zmožen za delo s polnim delovnim časom z ali brez poklicne rehabilitacije, lahko pa opravlja določeno delo vsaj s polovico polnega delovnega časa. Zavarovancu, ki ima sklenjeno delovno razmerje v RS, zagotavlja pravico do dela s krajšim delovnim časom od polnega. Pravica do dela s krajšim delovnim časom od polnega gre le tistim zavarovancem, ki so bili ob nastanku invalidnosti zavarovani kot zaposleni v RS, državljani RS zaposleni pri tujcih, brezposelni zavarovanci samozaposleni in kmeti. Čas, ki ga delovni invalid s pravico do delne invalidske pokojnine prebije v delovnem razmerju s krajšim delovnim časom od polnega, se šteje kot poln delovni čas. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zagotavlja, odmerja, usklajuje in izplačuje delno invalidsko pokojnino (ZPIZ-1, 1999, 93. člen).

5.3.4 PRAVICA DO NADOMESTILA ZA INVALIDNOST

Po ZPIZ so nadomestilo plače zaradi dela s skrajšanim delovnim časom prejeli zavarovanci, ki so pridobili pravico do dela s skrajšanim delovnim časom (status delovnega invalida II. kategorije) in so delali s skrajšanim delovnim časom. Če so bili razporejeni na drugo ustrezno delo, so prejeli še nadomestilo zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu. Če so zaposlitev izgubili (neodvisno od njihove volje), se je tem delovnim invalidom II. kategorije invalidnosti po ZPIZ izplačevalo nadomestilo za čas

čakanja na ustrezno zaposlitev. Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju od 1.1.2003 dalje pa so vsa navedena nadomestila prešla v delno invalidsko pokojnino (ZPIZ-1, 1999, 94. člen).

Prav tako so po ZPIZ prejeli nadomestilo zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu zavarovanci, ki so pridobili pravico do dela na drugem ustreznem delu s polnim delovnim časom (status delovnega invalida III. kategorije invalidnosti) in so delali na drugem ustreznem delu s polnim delovnim časom. Če so izgubili zaposlitev (neodvisno od njihove volje), se je tem delovnim invalidom III. kategorije invalidnosti po ZPIZ izplačevalo nadomestilo za čas čakanja na ustrezno zaposlitev. Po ZPIZ-1 sta obe kategoriji nadomestil za nove zavarovance prešli v nadomestilo za invalidnost (ZPIZ-1, 1999, 94. člen).

Invalidnost je podana, če se zaradi sprememb v zdravstvenem stanju, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije in so ugotovljene skladno z zakonom, zavarovancu zmanjša zmožnost za zagotovitev oziroma ohranitev delovnega mesta oziroma za poklicno napredovanje (ZPIZ-1, 1999, 61. člen).

Vzroki za nastanek invalidnosti so:

- poškodba pri delu,
- poklicna bolezen,
- bolezen,
- poškodba izven dela (ZPIZ-1, 1999, 62. člen).

5.3.5 INVALIDSKA POKOJNINA

Pogoji za pridobitev pravice do invalidske pokojnine so natančno določeni in sicer pravico pridobijo:

- zavarovanci, pri katerih je nastala I. kategorija invalidnosti,
- zavarovanci, pri katerih je nastala II. kategorija invalidnosti in niso zmožni za drugo ustrezno delo brez poklicne rehabilitacije, le-ta pa mu ni zagotovljena, ker je star nad 50 let,
- zavarovanci, pri katerih je nastala II. in III. kategorija, in jim ni zagotovljena razporeditev, ker so dopolnili 63 let starosti (moški) in 61 let (ženske) (ZPIZ-1, 1999, 67. člen).

Zavarovanci iz prejšnjega člena pridobijo pravico do invalidske pokojnine, če je invalidnost:

- posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni in sicer ne glede na pokojninsko dobo,

posledica poškodbe izven dela ali bolezni, pod pogojem, da je ob nastanku invalidnosti dopolnil pokojninsko dobo, ki pokriva najmanj tretjino obdobja od 20. leta starosti do nastanka invalidnosti (ZPIZ-1, 1999, 68. člen).

Zavarovanci, pri katerih je nastala I. kategorija invalidnosti pred dopolnjenim 21. letom starosti, pridobijo pravico do invalidske pokojnine, če so bili ob nastanku invalidnosti vključeni v obvezno zavarovanje ali če so dopolnili najmanj 3 mesece zavarovalne dobe. Zavarovanci, pri katerih je nastala I. kategorija invalidnosti po dopolnjenem 21. letu starosti, vendar do 30. leta starosti, pridobijo pravico do invalidske pokojnine pod pogojem, da so pred nastankom invalidnosti dopolnil pokojninsko dobo, ki pokriva najmanj eno četrtno delovnih let (ZPIZ-1, 1999, 67. člen).

Zavarovancu, ki je pridobil višjo strokovno izobrazbo, se delovna leta štejejo od dopolnjenega 23. leta starosti. Zavarovancu, ki je pridobil visoko ali univerzitetno izobrazbo, se delovna leta štejejo od dopolnjenega 26. leta starosti. Invalidska pokojnina se odmeri od pokojninske osnove, izračunane na enak način kot pokojninska osnova za odmero starostne pokojnine. Invalidska pokojnina, pridobljena s krajšo zavarovalno dobo, kot je obdobje, iz katerega se po 39. in 40. členu zakona upoštevajo plače oziroma zavarovalne osnove za izračun pokojninske osnove za odmero starostne pokojnine, se odmeri na podlagi plač oziroma zavarovalnih osnov, ki jih je zavarovanec prejel oziroma katere je bil zavarovan. Višina odstotka za odmero invalidske pokojnine se določi ob upoštevanju dejanske pokojninske dobe zavarovanca in prištete dobe. Prišteta doba je navidezna doba, ki se prišteje k dejansko dopolnjeni pokojninski dobi. Njena dolžina je odvisna od starosti zavarovanca na dan nastanka invalidnosti (ZPIZ-1, 1999, 67. člen).

Če je invalidnost nastala pred dopolnjenim 58. letom starosti, znaša prišteta doba:

- dve tretjini obdobja od datuma nastanka invalidnosti do datuma pri katerem bi zavarovanec dopolnil 58 let starosti,
- eno polovico obdobja od datuma, pri katerem bi zavarovanec dopolnil 63 let (moški) oziroma 61 let (ženska) in datuma, pri katerem bi dopolnil 58 let starosti (ZPIZ-1, 1999, 200. in 201. člen).

Prišteta doba se računa le v letih in mesecih. Na invalidsko pokojnino pa vplivajo tudi vzroki za nastanek invalidnosti. Če je nastopila deloma zaradi poškodbe pri delu ali poklicne bolezni in deloma bolezni, se odmeri invalidska pokojnina kot ena pokojnina. Dejansko pa jo tvorita dva sorazmerna dela invalidske pokojnine. Seštevek tako določenih sorazmernih delov v letu 2011 ne sme presegati zneska pokojnine odmerjene v višini 79 % pokojninske osnove (ZPIZ-1, 1999, 200. in 201. člen).

Če pokojninska osnova, izračunana z upoštevanjem plač in zavarovalnih osnov ne dosega zneska najnižje pokojninske osnove, se zavarovancu odmeri invalidska pokojnina od najnižje pokojninske osnove. Višina invalidske pokojnine je odvisna od več elementov, in sicer: od višine pokojninske osnove, vzroka za nastanek invalidnosti, dopolnjene

pokojninske dobe pa tudi dopolnjene starosti zavarovanca na dan nastanka invalidnosti (ZPIZ -1, 1999, 69. člen).

5.3.6 PRENEHANJE DELOVNEGA RAZMERJA DELOVNEMU INVALIDU PO ZPIZ-1

Zakon za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ-1) ureja pravice iz delovnega razmerja in zakon določa tudi primere, ko lahko delodajalec odpove pogodbo o zaposlitvi delavcu, ki je pri njem v delovnem razmerju in je na podlagi zmanjšane delovne zmožnosti pridobil pravice iz invalidskega zavarovanja. Zakon predvideva objektivne in subjektivne razloge, ki vplivajo na možnost odpovedi pogodbe o zaposlitvi. Objektivni razlogi izhajajo iz dejanskih možnosti delodajalca, da delovnemu invalidu zagotavlja ustrezno delo. Odpoved pogodbe o zaposlitvi je mogoča tedaj, kadar delodajalec ne more delavcu zagotoviti preostali delovni zmožnosti ustrezno delovno mesto oziroma delo s krajšim delovnim časom od polnega. Na subjektivne razloge pa vpliva ravnanje delavca, ki je pridobil pravico, do katerih so po določbah zakona upravičeni zavarovanci s preostalo delovno zmožnostjo. Odpoved pogodbe je možna tudi pri neizpolnjevanju obveznosti, ki so naložene delavcu v zvezi z uresničevanjem pravic, pridobljenih na podlagi II. ali III. kategorije invalidnosti (ZPIZ-1, 1999, 101. člen). Minister za delo družino in socialne zadeve imenuje posebno komisijo.

Posebna komisija, ki je pristojna za ugotavljanje utemeljenosti razlogov za odpoved pogodbe o zaposlitvi je sestavljena iz predstavnikov:

- Inšpektorata RS za delo,
- Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje,
- Zavoda RS za zaposlovanje,
- Delodajalca,
- Sindikata (ZPIZ-1, 1999, 103. člen)

Če je vzrok za prenehanje objektivni razlog, delavec po prenehanju delovnega razmerja najprej uveljavlja pravice preko Zavoda RS za zaposlovanje, po preteku teh pravic, pa mu pripadajo pravice iz Zakona za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Če pa so bili razlogi za odpoved subjektivni, na podlagi iste invalidnosti zavarovanec ne more več uveljavljati pravic, ki jih določa Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1, 1999, 103. člen).

5.3.7 PRILAGODITEV PROSTOROV IN DELOVNIH SREDSTEV TER USPOSABLJANJE ZA ZAPOSILITEV DELOVNIH INVALIDOV

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje prevzame stroške prilagoditve prostorov in delovnih sredstev ter prevzame stroške programa izvedbe usposabljanja delovnih invalidov za zaposlitev v skladu z izvajanjem Sklepa o kriterijih, merilih in postopku za

določanje višine sredstev za prilagoditev prostorov in delovnih sredstev ter usposabljanje za zaposlitev za delovne invalide (Sklep, 2006, 1. do 21. člena).

Prilagoditev prostorov in delovnih sredstev se prizna v zvezi s poklicno rehabilitacijo in v zvezi s pravico do premestitve. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje prevzame stroške prilagoditve prostorov in delovnih sredstev, če je za poklicno rehabilitacijo zavarovanca, pri katerem je nastala invalidnost na ustreznem delovnem mestu potrebno, da se prilagodijo prostori in delovna sredstva, ali če gre za ohranitev zaposlitve oziroma premestitev delovnih invalidov, katerih izobrazba, usposobljenost in delovne izkušnje ne omogočajo neposredne zaposlitve na ustreznem delovnem mestu in potrebno usposabljanje za pridobitev dodatnih funkcionalnih znanj in delovnih izkušenj na delovnem mestu. Izvedensko mnenje o potrebi prilagoditve prostorov in delovnih sredstev ter usposabljanju poda pristojna invalidska komisija, ki lahko zahteva dodatno mnenje strokovnih institucij. Obseg in višina sredstev se določi v posebni pogodbi, ki jo skleneta delodajalec in pristojna območna enota Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (Sklep, 2006, 1. do 21. člen).

Zavod lahko prevzame stroške programa usposabljanja delovnih invalidov za zaposlitev oziroma premestitev na drugo ustrezno delovno mesto, če je za zaposlitev, ohranitev delovnega mesta oziroma premestitev delovnih invalidov, katerih izobrazba, usposobljenost in delovne izkušnje ne omogočajo neposredne zaposlitve na ustreznem delovnem mestu, potrebno usposabljanje za pridobitev dodatnih funkcionalnih znanj in delovnih izkušenj na delovnem mestu v skladu s programom usposabljanja, ki ga pripravi delodajalec (ZPIZ-1, 1999, 82. člen).

Kako uveljaviti sodelovanje Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje?

Delodajalec uveljavlja sodelovanje zavoda pri zagotavljanju sredstev za kritje stroškov izvedbe programa usposabljanja v postopku uveljavljanja pravic iz invalidskega zavarovanja oziroma na podlagi dokončne odločbe zavoda o priznani pravici s pisno vlogo,.

Vloga mora vsebovati:

- program usposabljanja z navedbo ciljev, vsebine, nosilcev, trajanja in namena programa,
- stroškovnik izvedbe programa,
- pogodbo o zaposlitvi delovnega invalida za nedoločen čas oziroma pogodbo o zaposlitvi brezposelnega delovnega invalida za določen čas (Sklep, 2006, 15. člen).

Potrebo po dodatnem usposabljanju delovnega invalida ugotavlja invalidska komisija Zavoda (Sklep, 2006, 6. člen).

Stroške, ki jih krije Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

V okviru kritja stroškov izvedbe programa usposabljanja zavod lahko krije:

- stroške inštruktorja oziroma mentorja,
- stroške dodatnega usposabljanja,
- plačilo storitev izvajalcem zaposlitvene oziroma poklicne rehabilitacije, ki so opredeljene v programu usposabljanja,
- nadomestilo dela plače delovnemu invalidu v času usposabljanja (Sklep, 2008, 18. člen).

Obveznosti delovnega invalida, delodajalca in pristojne območne enote se natančneje opredelijo v pogodbi o sofinanciranju programa usposabljanja (Sklep, 2006, 18. člen).

Skupna višina stroškov, ki jih krije Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Stroške, ki jih krije Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje potrdi Invalidska komisija z dopolnilnim izvedenskim mnenjem k Izvedenskemu mnenju Invalidske komisije. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje krije stroške usposabljanja za največ 12 mesecev.

Mesečna višina sredstev za izvedbo programa usposabljanja znaša 30% povprečne plač (Sklep, 2006, 20. člen).

6 POLOŽAJ DELOVNIH INVALIDOV V SLOVENIJI

Delovnopравни položaj invalidov je urejen z Ustavo Republike Slovenije (Uradni list, št. 33/1991) in Zakonom o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/02 v nadaljevanju ZDR), Invalidi morajo imeti enake pravice in obveznosti kot ostali državljani Republike Slovenije, pri tem pa moramo upoštevati njihove posebne potrebe zagotavljanja enakopravnega obravnavanja pri uresničevanju človekovih pravic. Država mora sprejemati zakone, ki invalidom zagotavljajo enakopravnost ter preprečujejo diskriminacijo v vseh družbenih situacijah. V 6. členu Zakona o delovnih razmerjih je določeno, da delodajalec ne sme iskalca zaposlitve pri zaposlovanju ali delavca v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem delovnega razmerja o zaposlitvi postavljati v neenakovreden položaj zaradi spola, rase, barve kože, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega, političnega ali drugega prepričanja, članstva v sindikatu, nacionalnega in socialnega porekla, družinskega statusa, premoženjskega stanja, spolne usmerjenosti ali zaradi drugih okoliščin. Ravno tako 6. člen zakona določa, da morajo biti ženskam in moškim zagotovljene enake možnosti in enaka obravnava pri zaposlovanju, napredovanju, usposabljanju, izobraževanju, prekvalifikaciji, plačah in drugih prejemkih iz delovnega razmerja, odsotnost z dela, delovnih razmerah, delovnem času in odpovedi pogodbe o zaposlitvi. Prepovedana je tudi neposredna, kot tudi posredna diskriminacija, zaradi spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti in nacionalnega porekla . Posredna diskriminacija obstaja, če navidezno nevtralne določbe, kriteriji in praksa učinkujejo tako, da postavljajo osebe določenega spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti ali nacionalnega porekla v slabši položaj (ZDR, 2002).

Zakon o delovnih razmerjih je v veljavi od 1.1.2003 in ureja delovna razmerja delavcev Republike Slovenije v skladu z ratificiranimi mednarodnimi konvencijami, splošno kolektivno pogodbo in panožnimi kolektivnimi pogodbami, oziroma splošnimi akti. Zakon o delovnih razmerjih vsebuje načelo varovanja zaposlitve delovnega invalida z možnostjo odpovedi in dolžnosti delodajalca v zvezi z zaposlovanjem, usposabljanjem ali prekvalifikacijo invalidov (ZDR, 2002).

Delodajalci so dolžni v letnih načrtih dela izdelati načrt za zaposlovanje invalidov ter predvideti ukrepe glede ravnanja z invalidi na delovnem mestu. Posebno primerna delovna mesta za invalide so tista, ki so opredeljena z informacijsko, komunikacijsko in drugo podporno tehnologijo, na katerih invalidnost ni ovira za enakomerno opravljeno delo. Prav tako so primerna delovna mesta tista, na katerih je mogoče, enakomerno opravljati delo s prilagoditvijo delovnega časa potrebam invalida (31. člen Predloga ZZRZI 2003). Poznamo pa še dve za invalida primerni delovni mesti, in sicer delo na daljavo in delo na domu.

Zakon o delovnih razmerjih 2002 ne določa več absolutnega varstva delovnih invalidov in invalidov brez statusa delovnega invalida pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi, čeprav jim do določene mere še vedno zagotavlja varstvo pred odpovedjo o zaposlitvi iz poslovnih razlogov (ZDR, 2002, 116. člen).

Posebne pogoje za sklenitev delovnega razmerja lahko določa zakon, kolektivna pogodba ali delodajalec, ki jih mora določiti v svojem splošnem tako imenovanem aktu o organizaciji in sistematizaciji delovnih mest. Gre za določitev opisa del in nalog ter pogojev za zasedbo delovnega mesta, ki mora biti vnaprej, torej pred objavo, določeno v omenjenem splošnem aktu, ki je obvezen akt delodajalca (ZDIS, 2011).

ZDR načeloma zavezuje delodajalce, da zagotavljajo posebno varstvo invalidov pri zaposlovanju, usposabljanju ali preusposabljanju (ZDIS, 2011).

Delodajalci so torej tisti, ki v skladu z aktom o sistematizaciji delovnih mest in ob upoštevanju izjave o varnosti z oceno tveganja s pomočjo strokovnega delavca in pooblaščenega zdravnika ugotovijo, katera delovna mesta so primerna za invalide, kar pomeni, da gre za vsa tista delovna mesta, na katerih invalidnost ni ovira za enakovredno opravljanje dela. Delodajalci lahko, ni pa obvezujoče, primerna delovna mesta za invalide določijo v sistematizaciji delovnih mest, pri čemer lahko gre za primernost na običajnih delovnih mestih ali delovnih mestih v podporni zaposlitvi (ZDIS, 2011).

Delovni in drugi invalidi, pri katerih so podane spremembe v zdravstvenem stanju, imajo tako zdravstveno zmožnost kot poseben pogoj za sklenitev pogodbe o zaposlitvi, če so se usposobili za opravljanje drugega poklica oziroma določenega dela.

Delovni invalidi s preostalo delovno zmožnostjo so povsem izenačeni z zdravimi delavci glede pravic, kot so delovni čas, odmor, počitek, odsotnost z dela, plača, letni dopust, regres za letni dopust, odpravnina ob upokojitvi, povračilo stroškov prehrane, prevoza, službena potovanja, terenski dodatek. Prav tako so izenačeni na področju obveznosti in odgovornosti ter pravic iz delovnega razmerja: poskusno delo, pripravništvo, izobraževanje delavcev, suspenz pogodbe o zaposlitvi, disciplinska odgovornost (ZDIS, 2011).

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji je bil sprejet 21.5. 2004 na redni seji Državnega zbora RS, in je vstopil v veljavo dne 10.6. 2004. Zakon je nadomestil dosedaj veljavni Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb ter temelji na načelih nediskriminacije in pozitivnih ukrepih za izenačevanje možnosti invalidov, poudarjanju sposobnosti invalidov in ne invalidnosti, poudarjanju individualnih razlik, enakovredni udeležbi invalidov na prostem trgu dela pri zagotavljanju možnosti v običajnem delovnem okolju. Zakon tako želi povečati zaposlitev invalidnim osebam in udeležbo na trgu dela. Cilji Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov je povečati stopnjo zaposlenosti invalidov v Sloveniji, povečati socialno vključenost, povečati zaposljivost invalidov, zagotavljati enakovredno udeležbo invalidov na trgu dela s kreiranjem ustreznih delovnih mest in pogojev za delo invalidov, prerazporediti sredstva iz pasivnih v aktivne ukrepe na področju zaposlovanja (ZZapr, 2007).

Zaposlitvena rehabilitacija je opredeljena v 4. členu ZZRZI, kjer je opredeljeno, da se invalid usposobi za ustrezno delo, se zaposli, ter zaposlitev obdrži. Zaposlitvena rehabilitacija je razčlenjena na posamezne storitve, do katerih ima invalid pravico v skladu

z rehabilitacijskim načrtom. Ta načrt opredeljuje tudi način, trajanje in obseg storitev, ki pa se lahko med samo zaposlitveno rehabilitacijo dopolnjuje ali spreminja, glede na oceno zaposlitvenih možnosti. Oceno poda Zavod RS za zaposlovanje, kot določa 33. člen ZZRZI. Pri tem se mu zagotavlja pomoč pri iskanju ustrezne zaposlitve oziroma se ga vključi v programe aktivne politike zaposlovanja. Če pa invalid iz ocene zaposlitvenih možnosti ni zaposljiv, se ga lahko vključi v programe socialne vključenosti (npr. programi za ohranjanje invalidovih delovnih sposobnosti in njegovo nadaljnjo socialno vključenost v širše družbeno okolje) ali mu Zavod RS za zaposlovanje na podlagi 34. člena ZZRZI izda odločbo o zaposljivosti v zaščiteni ali podporni zaposlitvi. Na podlagi te odločbe lahko invalid uveljavlja subvencijo plače, medtem ko delodajalec vzpodbude za zaposlovanje invalidov (SVZI, 2011).

Zaradi vse večjega zaposlovanja invalidov s ciljem zagotavljanja ustrezne zaposlitve se lahko invalidu, ki je daljše obdobje nezaposlen, ponudi možnost zaposlitve na zaščitenih delovnih mestih. Zaščiten delovno mesto se invalidu lahko zagotavlja v zaposlitvenem centru ali pri drugih delodajalcih. Lahko pa se šteje za zaščitno zaposlitev tudi opravljanje dela invalida na domu. Pogodba o zaposlitvi na zaščitenem delovnem mestu mora poleg obveznih sestavinah pogodbe, ki jih določa 29. člen ZDR (2002), opredeliti tudi način in obseg izvajanja strokovne pomoči in spremljanja invalida na delovnem mestu oziroma storitev, za katere je ugotovljeno, da jih invalid v zaščitni zaposlitvi potrebuje. Invalidom se omogoča tudi podporna zaposlitev na delovnem mestu v običajnem delovnem okolju s strokovno in tehnično podporo invalidu, delodajalcu in delovnemu okolju. Strokovna podpora se invalidu lahko zagotovi pri uvajanju v delo, pri vključevanju v delovno okolje s svetovanjem in usposabljanjem, spremljanjem na delu, razvijanjem osebnih metod dela in ocenjevanjem njegove delovne uspešnosti, tehnična pa s prilagoditvijo delo vnega mesta in sredstev (ZZapr, 2007).

Sklad za spodbujanje zaposlovanja invalidov je javno finančni sklad, ki je bil ustanovljen z namenom spodbujanja razvoja zaposlovanja invalidov in ohranjanja delovnih mest za invalide.

Spodbude za zaposlovanje invalidov so:

- subvencije plač invalidom,
- plačilo stroškov storitev v podpornem zaposlovanju,
- plačilo stroškov prilagoditve delovnih mest in sredstev za delo invalidov,
- oprostitve plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za zaposlene invalide,
- letne nagrade delodajalcem za dobro prakso na področju zaposlovanja invalidov in ohranjanja delovnih mest za invalide,
- nagrada za preseganje kvote in druge razvojne spodbude (SVZI, 2011).

Kvotni sistem je sistem pozitivne diskriminacije, s katerim je mogoče zmanjšati število brezposelnih invalidov (ZZapr, 2007). Delodajalci morajo med postopki kadrovanja in zaposlovanja upoštevati načelo nediskriminacije, ki zagotavlja največjo korist delodajalcu in enake možnosti za kandidate z invalidnostjo ali brez nje (ZZapr, 2007).

Delodajalci pri planiranju zaposlovanja in zaposlovanju invalidov upoštevajo Kodeks Mednarodne organizacije dela o ravnanju z invalidnostjo na delovnem mestu tako, da zagotavljajo enake možnosti pri zaposlovanju invalidov in ohranitvi njihove zaposlitve.

6.1 VZPODBUDE IN ZAPOSLOVANJE DELOVNIH INVALIDOV

Sklad RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov je nastal na podlagi ZZRZI 2004, in sicer z namenom vzpodbujanja razvoja zaposlovanja in ohranjanja delovnih mest invalidov. Sklad je bil v imenu Republike Slovenije ustanovljen s strani Vlade Republike Slovenije in soustanoviteljem Zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in Zavodom RS za zaposlovanje, in socialni partnerji. Delovno poročje sklada je odločanje o pravicah in obveznostih invalidov in delodajalcev, predvsem pri subvencioniranju plač invalidov, stroških prilagoditve delovnega mesta in drugih finančnih vzpodbudah. Sklad pridobiva namenska denarna sredstva, in sicer iz dveh delov, ena so sredstva iz plačil prispevkov delodajalcev zaradi neizpolnjevanja predpisanih kvot, katera so namenjena subvencioniranju plač invalidov in za financiranje ostalih finančnih vzpodbud. Druga so sredstva iz Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanja, ki pa so namenjena pospeševanju zaposlovanja nezaposlenih delovnih invalidov (ZZapr, 2007).

6.1.1 SUBVENCije PLAČE

Subvencija plače je pravica invalida, zaposlenega v zaščitni zaposlitvi, lahko pa tudi v podporni zaposlitvi ali v invalidskem podjetju.

Osnova za izračun subvencije plače invalida je minimalna plača. Višina subvencije plače invalida je odvisna od stopnje invalidnosti oziroma njegovega doseganja delovnih rezultatov (SVZI, 2011).

Ocenjevanje delovnih rezultatov je ena od storitev zaposlitvene rehabilitacije in jo izvajajo javni zavodi, ki izpolnjujejo predpisane pogoje in koncesionarji (Pravilnik, 2005).

6.1.2 NAČIN DOLOČANJA PLAČE INVALIDA

Subvencija plače invalida je sestavni del plačila za delo po pogodbi o zaposlitvi.

Delodajalec mora pri plači invalida, zaposlenega v podporni zaposlitvi ali v invalidskem podjetju, ki ima pravico do subvencije plače, upoštevati, da plača, ki jo invalidu izplača za opravljeno delo, in subvencija plače, izplačana po Zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, skupaj predstavljata plačo delovnega mesta, za katerega ima invalid sklenjeno pogodbo o zaposlitvi oziroma najmanj minimum, določen z zakonom oziroma kolektivno pogodbo (ZZapr, 2007).

Na zaščitnih delovnih mestih sta plača, ki jo za opravljeno delo invalida izplača delodajalec in subvencija plače, izplačana po tem zakonu, skupaj minimum, določen z zakonom oziroma kolektivno pogodbo (Pravilnik, 2005).

6.1.3 Odstotek subvencije plače

Invalidi so upravičeni do naslednjih odstotkov subvencije plače glede na obliko zaposlitve:

- v zaščitni zaposlitvi od 30% do 70% minimalne plače,
- v podporni zaposlitvi od 5% do 30% minimalne plače,
- v invalidskem podjetju od 5% do 30% minimalne plače (ZZapr, 2007).

6.1.4 Uveljavljanje pravice do subvencije plače

Vlogo za priznanje pravice do subvencije plače vložijo invalidi ob zaposlitvi v zaščitni ali podporni zaposlitvi.

Vloga mora vsebovati:

- oceno doseganja delovnih rezultatov, ki mu jo dodeli izvajalec zaposlitvene rehabilitacije,
- odločbo Zavoda RS za zaposlovanje o zaščitni ali podporni zaposlitvi (SVZI, 2011).

Za zaposlene invalide v invalidskem podjetju velja, da so upravičeni do subvencije plače šele v treh mesecih od sklenitve pogodbe o zaposlitvi ali prerazporeditve na drugo delovno mesto pri istem delodajalcu.

Delodajalec vložijo na Sklad zahtevkov za izplačilo subvencij plač invalidov na posebnem obrazcu (ZZapr, 2007).

6.1.5 Postopek za uveljavljanje izplačila subvencije plač invalidov

Delodajalec vložijo na Sklad zahtevkov za izplačilo subvencij plač invalidov na obrazcu do 20. v mesecu za pretekli mesec. Če delodajalec zahtevka ne odda pravočasno, mu Sklad subvencije plače ne povrne. Zahtevku za izplačilo subvencije plač priloži obrazec Poročilo o izplačilu subvencije plač invalidov. Invalidu pripada subvencija plače samo za delovne dneve oziroma delovne ure, za katere ne prejema nadomestila za delo s skrajšanim delovnim časom po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, in za ure, za katere ne prejema nadomestila od Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije skladno z 29. členom Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Ur. l. RS št. 100/05). Sklad na podlagi zahtevka delodajalca povrne subvencijo plače v roku enega meseca od prejema zahtevka (SVZI, 2011).

6.2 KODEKS O RAVNANJU Z INVALIDNOSTJO

V skladu s Kodeksom ravnanja z invalidnostjo na delovnem mestu morajo delodajalci na delovnem mestu sprejeti strategijo ravnanja z invalidnostjo, omenjena strategija je namreč sestavni del celotne politike zaposlovanja, ter politiko izboljševanja varnosti in zdravja na delovnem mestu. To vključuje tudi predpise o varnosti in zdravju pri delu, analizo tveganja vseh prilagoditev in rehabilitacijo tistih delavcev, ki postanejo invalidi na delovnem mestu v času zaposlitve (Kodeks, 2005).

Kodeks o ravnanju z invalidnostjo na delovnem mestu Mednarodne organizacije dela iz leta 2002 temelji na prepričanju:

- da zaposlovanje invalidov koristi tudi delodajalcem,
- da lahko invalidi pomembno prispevajo k boljšim rezultatom poslovanja z delom na delovnem mestu, ki je skladno z njihovimi zmožnostmi in sposobnostmi, in pod pogojem, da je invalidnost delavca ustrezno obravnavana,
- da lahko delodajalci pridobijo z ohranjanjem zaposlitve izkušenih delavcev, ki so postali invalidi,
- da učinkovita strategija ravnanja z invalidnostjo na delovnem mestu prinaša pomembne prihranke na področju zdravstvenih stroškov, plačil zavarovanja in izgube časa (Kodeks, 2005).

Sveti delavcev lahko pomembno vplivajo na kvaliteto in učinkovitost sistema ravnanja z invalidnostjo na delovnem mestu.

Sveti delavcev na tem področju lahko vplivajo z aktivnostmi in pristojnostmi po zakonu o varnosti in zdravju pri delu pri vzpostavljanju in vzdrževanju varnega dela v zdravih delovnih pogojih oziroma v okolju, ki v veliki meri pogojuje notranje razloge za nastanek invalidnosti. Sveti delavcev lahko vplivajo tudi pri vzpostavljanju invalidom prijaznega delovnega okolja: po zakonu o sodelovanju delavcev pri upravljanju in v skladu z novo zakonsko in podzakonsko specifično ureditvijo za invalide (Kodeks, 2005). Temeljna sprememba z uveljavitvijo Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov je, da invalidi nimajo več posebnega pravnega varstva pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi iz poslovnih razlogov ali zaradi invalidnosti (Kodeks, 2005). Pri spodbujanju politike enakih zaposlitvenih možnosti za delavce, tako na ravni posameznih delodajalcev kot v okviru posvetovanj in pogajanj na nacionalni ravni morajo organizacije delavcev aktivno zagovarjati možnosti invalidov za zaposlovanje in usposabljanje, vključno z ukrepi za ohranitev zaposlitve in vrnitve na delo (Kodeks, 2005).

7 NOVOSTI PO ZAKONU O POKOJNINSKEM IN INVALIDSKEM ZAVAROVANJU (ZPIZ-2)

Politika socialne varnosti v Sloveniji je še vedno v pomembnejših strukturnih reformah, ki pa večinoma še niso izpeljane. Po zavrnitvi Zakona o invalidskem in pokojninskem zavarovanju (ZPIZ-2) na referendumu smo še vedno pred nalogo izpeljati pokojninsko reformo. Nov pokojninski sistem poskuša ponuditi rešitev za dolgoročno finančno vzdržnost, tako da se bo dolgoročno zmanjšal delež javnih izdatkov za pokojnine, hkrati pa zaustaviti trend padanja pokojnin oziroma zagotoviti dostojne pokojnine za starost brez revščine. Sočasno pa je potrebno sprejeti tudi druge ukrepe za prilagajanje demografskim spremembam. Zaradi staranja prebivalstva je vedno večji delež starejša populacija. Poleg prilagajanja sistemov socialne zaščite potrebam starajoče se družbe je pomembno tudi kako zmanjšati revščino in socialno izključenost. Slovenija je v okviru nove razvojne strategije »Evropa 2020« se je zavezala za zmanjšanje števila revnih in socialno izključenih do leta 2020. Področje socialnega varstva je eden od sklopov socialne varnosti in temelji na socialni pravičnosti, solidarnosti ter na načelih enake dostopnosti in proste izbire oblik. Temeljno izhodišče ukrepov na področju socialnega varstva je zagotavljanje dostojanstva in enakih možnosti ter preprečevanje socialne izključenosti (MDDSZ, 2011). Državni zbor je na seji dne, 14.12.2010 sprejel Zakon za pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), ki naj bi začel veljati 1.1.2012. Pogoji za pridobitev pravice do nadomestil delovnim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo se glede na staro zakonodajo niso bistveno spremenili (ZPIZ-2, 2011).

V novem Zakonu ZPIZ - 2 se predvidevajo spremembe pri nadomestilu za čas poklicne rehabilitacije, zavarovancu pripada v obdobju od pridobitve pravice do poklicne rehabilitacije pa do končane poklicne rehabilitacije denarno nadomestilo, odmerjeno v višini 130% invalidske pokojnine, ki bi mu pripadala na dan nastanka invalidnosti. Poleg tega se starostna meja za pridobitev pravice do poklicne rehabilitacije zviša do 55. leta, in ne več do 50. leta (ZPIZ-2, 2011). Sprememba se predvideva pri vzrokih za nastanek invalidnosti. Ne uporablja se več nesreča pri delu, ampak poškodba pri delu. Uporablja se nov termin začasno nadomestilo, ki je različen od prejšnjega termina pravica do nadomestila za invalidnost (ZPIZ-2, 2011).

Pravico do delnega nadomestila ima po novem zakonu zavarovanec s priznano pravico do dela s krajšim delovnim časom od polnega, najmanj štiri ure dnevno.

Delno nadomestilo se odmeri v odstotku, ki ustreza skrajšanju polnega delovnega časa, od invalidske pokojnine, ki bi zavarovancu pripadala na dan nastanka invalidnosti:

- 50 %, ko zavarovanec dela s krajšim delovnim časom 4 ure dnevno,
- 37,5 %, ko zavarovanec dela s krajšim delovnim časom 5 ur dnevno,
- 25 %, ko zavarovanec dela s krajšim delovnim časom 6 ur dnevno,

- 12,5 %, ko zavarovanec dela s krajšim delovnim časom 7 ur dnevno (ZPIZ-2, 2011, 86. člen).

Delno nadomestilo se po novem Zakonu poveča:

- za 30 %, če zavarovanec ni več zmožen za delo na delovnem mestu, na katerem dela, in začne delati na drugem delovnem mestu,
- za 30 %, če zavarovanec po končani poklicni rehabilitaciji začne delati na drugem delu,
- za 40 %, če zavarovanec izgubi delo na podlagi pozitivnega mnenja komisije, ki ugotavlja podlago za odpoved pogodbe o zaposlitvi ali neodvisno od njegove volje (ZPIZ-2, 2011, 86. člen).

Delno nadomestilo po novem zakonu ne sme presegati 80 % invalidske pokojnine, ki bi zavarovancu pripadala na dan nastanka invalidnosti. Delno nadomestilo se zmanjša za 30 %, če zavarovanec po lastni volji ali krivdi prekine delovno razmerje.

Nov zakon predvideva, da se ob vsaki spremembi delovnopravnega statusa delovnega invalida nadomestilo znova odmeri. Opredeljeno je tudi, da zavarovanec ne more pridobiti pravice, če si sam povzroči invalidnost, da bi uveljavil pravice iz zakona (ZPIZ-2, 2011, 86. člen).

Po novem se spremeni termin polovični delovni čas v krajši delovni čas.

Pri izbiri pravice do poklicne rehabilitacije so vključeni tudi delovni invalidi III. kategorije, ki imajo pravico do dela s krajšim delovnim časom od polnega, in sicer najmanj 4 ure dnevno (ZPIZ-2, 2011, 83. člen).

Nov zakon opredeljuje tudi zvišanje nadomestila za invalidnost, če se invalid zaposli na drugem delovnem mestu, in to iz prejšnjih 25 % na 35% invalidske pokojnine. (ZPIZ-2, 2011, 85. člen).

Primerjalna analiza sprememb na področju invalidskega zavarovanja po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1, 1999) s Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2, 2011).

ZPIZ-1, člen	ZPIZ-2, člen	Povzetek razlik ZPIZ-1 in ZPIZ-2 na področju invalidskega zavarovanja
13. člen	13. člen	Določen je vrstni red zavarovanja, na enak način, kot ga ureja ZPIZ-1. Glede na to, da ZPIZ-2 ne pozna več pojma »edini ali glavni poklic«, se pri urejanju vrstnega reda zavarovanja upošteva tudi možnost kombinacij statusov s krajšim delovnim/zavarovalnim časom do skupno polnega delovnega časa.

14. člen	14. člen	<p>14. člen ZPIZ-2 združuje zavarovance iz dosedanjih 13. in 14. člena ZPIZ-1.</p> <p>V 5. odstavku 14. člena ZPIZ-2 je urejeno zavarovanje oseb, ki so bile do sedaj zavarovane po 2. ali 3. alineji 14. člena ZPIZ-1. Pogoji za to zavarovanje ostaja državljanstvo RS, sklenitev zaposlitve in opravljanje dela v tujini, odsotnost obveznega zavarovanja ali nezmožnost koriščenja pravic iz zavarovanja v tujini, in stalno prebivališče v RS pred odhodom v tujino.</p> <p>Nova je določba 6. odstavka, ki rešuje problem zavarovanja oseb, za katere se po Uredbi 883/2004 (prej Uredbi 1408/71) določi zakonodaja RS in mora zavezanec plačevati prispevke v pokojninski sistem RS tudi na podlagi zaposlitve v državah članicah EU.</p>
15. člen	15. člen	<p>Dikcija je zelo poenostavljena, določeno je obvezno zavarovanje vseh oseb, ki samostojno opravljajo pridobitno ali drugo dovoljeno dejavnost. Pri določanju vrstnega reda se bo tako upošteval vrstni red statusov znotraj 1. odstavka: če je oseba registrirana kot samostojni podjetnik, hkrati pa je registrirana tudi za opravljanje druge poklicne ali drugače dovoljene dejavnosti, je prednostni status samostojnega podjetnika.</p>
16. člen	16. člen	<p>Zavarovanje družbenikov, ki so poslovodne osebe, je ponovno urejeno v samostojnem členu. Vprašanje narave »zasebne« družbe je odpravljeno z izrazi za vrsto družb, kot so določene s predpisi o gospodarskih družbah (osebne in kapitalske družbe). Ohranjen je krog dosedanjih zavarovancev, uvedenih pa je nekaj bistvenih novosti:</p> <p>Krog zavarovancev se širi na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • delničarje delniških družb; • poslovodne osebe, ki so ustanovitelji zadrug; • poslovodne osebe, ki so ustanovitelji zavodov, v katerih ustanovni akti dovoljujejo delitev dobička iz dejavnosti med ustanovitelje (»ustanovitveni akti ne določajo, da se presežek prihodkov nad

		<p>odhodki uporabi izključno za opravljanje in razvoj svoje dejavnosti«).</p> <p>Ne glede na pravilo o vrstnem redu obveznih zavarovanj, se morajo po tem členu obvezno zavarovati poslovodne osebe, ki so družbeniki in ki imajo v lasti več kot 25% delež delnic ali glasovalnih pravic, če imajo pogodbo o zaposlitvi sklenjeno s to družbo.</p>
<p>17. člen v poveza vi s 408 členom</p>	<p>17. člen v poveza vi s 408 členom</p>	<p>Pogoji za obvezno zavarovanje po 1. odstavku 17. člena ZPIZ-1 so smiselno enaki kot pogoji po 1. odstavku 16. člena ZPIZ-1, le da dohodkovni cenzus brez zakonsko določenih kriterijev za njegovo višino predpiše ministrstvo za kmetijstvo. Vprašanje o dohodkih, ki se upoštevajo za ugotovitev izpolnjevanja dohodkovnega cenzusa je rešeno na način, ki se je pri izvajanju zavarovanja za kmete uveljavil v letu 2009 – upoštevajo se dohodki iz kmetijske dejavnosti, ki so osnova za obdavčitev. Ohranja se obvezno zavarovanje ribičev – fizičnih oseb, novo pa je obvezno zavarovanje prenosnikov kmetijskega gospodarstva, ki so uživalci rente v ukrepu zgodnjega upokojevanja kmetov. Tehnično je zavarovanje predvideno na sledeč način:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šifra zavarovalne podlage 051 in 052 se še nadalje uporablja za osebe, ki so obvezno zavarovane po 1. in 3. odstavku 17. člena ZPIZ-2 (izpolnjujejo cenzus dohodka, ki ga določi MKGP). • Šifra zavarovalne podlage 051 in 052 se od 1.1.2011 uporablja tudi za osebe, ki se po prehodni določbi 3. odstavka 407. člena ZPIZ-2 do 31.12.2012 prostovoljno vključijo v obvezno zavarovanje, če izpolnjujejo 50% dohodkovnega pogoja, ki velja za osebe iz točke (a). • Šifra zavarovalne podlage 007 s šifro vrste prostovoljnega zavarovanja 106 ali 206 se še nadalje uporablja za osebe, ki so na dan 31.12.2010 vključene v prostovoljno zavarovanje in imajo po 4. odstavku 408. člena ZPIZ-2 pravico do plačila prispevkov od osnove po ZPIZ-1 izbrane za december

		<p>2010. Te osebe so vzporedno še naprej zavarovane tudi s šiframi podlag 064 in 065.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šifra zavarovalne podlage 007 s šifro vrste prostovoljnega zavarovanja 114 ali 214 se še nadalje uporablja za osebe, ki so kot prenosniki kmetijskega gospodarstva pridobile pravico do rente z začetkom izplačevanja do 31.12.2010 in imajo po prehodni določbi 1. odstavka 407. člena ZPIZ-2 določeno plačilo prispevkov od osnove, izbrane za december 2010. • Šifra zavarovalne podlage 113 se na novo določi za osebe, ki so po 1.1.2011 obvezno zavarovane po 4. odstavku 17. člena ZPIZ-2 kot prenosniki ki za prenos kmetijskega gospodarstva prejemajo rento iz naslova ukrepov kmetijske politike za zgodnje upokojevanje kmetov. Podlaga obsega le vključitev v pokojninsko in invalidsko zavarovanje.
<p>18. člen</p>	<p>18. člen</p>	<p>Obvezno zavarovanje velja za osebe, ki opravljajo delo v drugem pravnem razmerju, ne glede na višino plačila, če:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ne uživajo pokojnine (katere koli) • niso prednostno zavarovani po 14. do 17. členu ZPIZ-2. <p>Odprto ostaja vprašanje kombinacije z zavarovanjem po 19. členu ZPIZ-2.</p> <p>Da bo izplačevalec prejemka vedel, za katerega izvajalca dela mora plačati tudi prispevke za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, mu bo moral izvajalec dela podati izjavo o tem, ali je upokojen, ali je že zavarovan prednostno s polnim delovnim časom oz. ali je v delovnem razmerju s krajšim delovnim časom od polnega. Predvideno je, da bo ta obveznost predpisana v noveli ZMEPIZ, z začetkom veljavnosti od 1.5.2011 dalje.</p> <p>Izvedbeno ni predvideno vlaganje prijav in odjav zavarovanja sproti, temveč je v 5. do 10. odstavku 130. člena ZPIZ-2 predpisan način izračuna obdobja zavarovanja za te zavarovance na podlagi podatkov</p>

		<p>davčnega organa o dohodkih, od katerih so bili plačani prispevki. Obdobje zavarovanja se določi neodvisno od obdobja, v katerem je zavarovanec delo opravljal. Le za primere ugotavljanja poškodbe pri delu pri uveljavljanju pravic iz invalidskega zavarovanja je pomemben podatek o času dejanskega dela.</p>
<p>19. člen</p>	<p>19. člen</p>	<p>V odstavkih tega člena je urejeno obvezno zavarovanje oseb, ki so sedaj zavarovane po 22. do 24. a členu ZPIZ-1.</p> <p>1.odstavek: zavarovanje brezposelnih oseb, ki so prejemniki denarnega nadomestila za brezposelnost ali upravičenci do plačila prispevkov do izpolnitve pogojev za upokojitev je urejeno smiselno enako kot v 22. Členu ZPIZ-1.</p> <p>2.odstavek: zavarovanje staršev obsega enak krog oseb, kot je bil določen v 23. členu ZPIZ-1.</p> <p>3.odstavek: zavarovanje oseb, ki prejemajo nadomestilo zaradi bolniške odsotnosti po prenehanju delovnega razmerja, se sedaj izvaja na podlagi določbe o štetju tega obdobja v pokojninsko dobo v 4. alineji 189. člena ZPIZ-1, sedaj pa je urejeno kot tekoče zavarovanje.</p> <p>4.odstavek: zavarovanje družinskih pomočnikov se ureja enako, kot je bilo določeno v 23. a členu ZPIZ-1.</p> <p>5. odstavek: osebe, ki opravljajo rejniško dejavnost, so bile do sedaj zavarovane po 6. alineji 1. odstavka 15. člena ZPIZ-1, kar je bilo glede na njihov dejanski položaj neustrezno. Z opredelitvijo statusa v samostojni določbi je odprta možnost za upoštevanje posebnosti tudi na področju določitve zavarovalnih osnov in zavezancev za plačilo prispevkov.</p> <p>6. odstavek: osebe, ki opravljajo versko službo, so dosedanji zavarovanci iz 4. alineje 1. odstavka 15. člena ZPIZ-1 – izrazi so povzeti po zakonu o verski svobodi, ki določa njihov status.</p> <p>7. odstavek: zavarovanje oseb, ki so na prostovoljnem služenju vojaškega roka, je urejeno smiselno enako, kot je bilo v 24.a členu ZPIZ-1.</p> <p>8. odstavek: glede zavarovanja oseb na poklicni</p>

		rehabilitaciji, ki niso v delovnem razmerju ali niso zavarovane na podlagi opravljanja dejavnosti, velja enako kot za zavarovance iz 3. odstavka tega člena: njihovo tekoče zavarovanje (prijava s šifro podlage 086) ni bilo posebej urejeno, predvideno je bilo le upoštevanje obdobja po 2. alineji 189. člena ZPIZ-1. S to določbo je dana podlaga za izvajanje tekočega zavarovanja, prispevki od nadomestila za poklicno rehabilitacijo pa se ne plačujejo.
21. člen		V ZPIZ-2 ni več urejeno obvezno zavarovanje vrhunskih športnikov, ki so sedaj zavarovani po 21. členu ZPIZ-1, s šifro zavarovalne podlage 027. ZPIZ-2 tudi nima posebne prehodne določbe za te zavarovance. Trenutno je urejena vključitev v pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje ter zavarovanje za primer brezposelnosti. MDDSZ je pojasnilo, da se zavarovanje vrhunskih športnikov v ZPIZ-2 povsem ukinja in da imajo po 1.1.2011 možnost prostovoljne vključitve v zavarovanje po 25. členu ZPIZ-2.
26. in 28. člen	20. člen	Vsi primeri zavarovanja za poškodbo pri delu in poklicno bolezen so zajeti v 20. členu ZPIZ-2. Večinoma je glede zavarovanja za posebne primere ohranjen krog zavarovancev, ki so bili zavarovani po 26. in 28. členu ZPIZ-1. Tem so dodani zavarovanci, ki so v okviru aktivne politike zaposlovanja vključeni v razne oblike usposabljanja z delom. Zavarovanje za primer poškodbe pri delu za kmete, ki so obvezno zavarovani na drugi podlagi, je še naprej prostovoljno.
34. člen	25. člen	V 25. členu je prostovoljno zavarovanje urejeno precej drugače od določb 34. člena ZPIZ-1 Pogoji za prostovoljno zavarovanje so: <ul style="list-style-type: none"> • stalno prebivališče v RS, ne pa več državljanstvo RS, • starost vsaj 15 let, • niso izpolnjeni pogoji za obvezno zavarovanje po ZPIZ-2. Prostovoljno zavarovanje je še naprej možno tudi do polnega delovnega časa in še naprej je

		dovoljeno za uživalce družinske oz. vdovske pokojnine. Posebej je omogočeno tudi uživalcem poklicnih pokojnin.
30. člen	18. člen	Osnovno pravilo o trajanju obveznega zavarovanja (od začetka do konca pravnega razmerja) je enako kot v 30. členu ZPIZ-1. Smiselno enako kot v 33. členu ZPIZ-1 je predpisano tudi trajanje obveznega zavarovanja za zavarovance iz 15. in 16. člena ZPIZ-2: od vpisa v predpisan register do izbrisa iz tega registra. Posebnost je trajanje obveznega zavarovanja za kmete: zavarovanje se začne, ko so izpolnjeni pogoji iz 1. odstavka 17. člena ZPIZ-2, preneha pa: <ul style="list-style-type: none"> • z dnem prenehanja pogojev (npr. padec dohodka ali obvezno prednostno zavarovanje), • z uveljavitvijo pravice do pokojnine, • z dopolnitvijo 63. let starosti, če je še vedno presežen dohodkovni cenzus
19. člen	132. člen	Določbe dosedanjega 190. člena ZPIZ-1 so smiselno enako, vendar z manj neskladji zajete v 132. členu ZPIZ-2: če je plačan prispevek, se v zavarovalno dobo štejejo tudi obdobja neplačane odsotnosti med trajanjem delovnega razmerja (ne glede na to, ali je odsotnost upravičena ali ne) in obdobja stavke (ne glede na to, ali stavka poteka na delovnem mestu ali izven njega). Le če gre za neplačani dopust, je treba upoštevati omejitev 30 dni, za čas odsotnosti po tem obdobju pa se zavarovanje prekine.
217. člen	150. člen	Osnova za plačilo prispevkov za ta obdobja je urejena v 150. členu ZPIZ-2 na enak način kot v 217. členu ZPIZ-1.
178. člen	116. člen	Osnovno pravilo za reaktiviranje uživalca pokojnine ostaja enako kot v 178. členu ZPIZ-1: obvezno se zavaruje uživalec pokojnine, ki pridobi lastnost zavarovanca iz 14., 15., 16. in
18. člen	407. člen	ZPIZ-2 ne pozna več izvzemov iz zavarovanja, kot so bili urejeni v 18. členu ZPIZ-1. Zaradi izenačenja

		<p>položaja oseb, ki uveljavijo pravico do pokojnine in po uveljavitvi ZPIZ-2 ne smejo imeti več registrirane dejavnosti, je predvideno tudi, da osebe, ki so uveljavile pravico do pokojnine in obdržale registrirano dejavnost, po uveljavitvi ZPIZ-2 lahko izberejo</p> <ul style="list-style-type: none"> -prenehanje opravljanja dejavnosti ali -ponovni vstop v zavarovanje in ustavitev izplačevanja pokojnine. <p>Uživalcem pokojnine je prepuščeno, da v roku enega leta sami uredijo ponovni vstop v zavarovanje ali prekinitev opravljanja dejavnosti, po preteku roka pa jim mora Zavod po uradni dolžnosti ugotoviti lastnost zavarovanca in ustaviti izplačevanje pokojnine.</p>
209. člen	145. člen	Pravilo iz 209. člena ZPIZ-1 je povzeto in modernizirano. Navedeni zavarovanci se še nadalje razvrščajo glede na doseženi dobiček v preteklem letu, vendar ne več v »razrede«, temveč se njihova zavarovalna osnova določi individualno.
89. člen	80. člen	Nadomestilo za čas poklicne rehabilitacije je po ZPIZ - 2 odmerjeno v višini 130% invalidske pokojnine, za razliko ZPIZ -1, kjer je bilo nadomestilo odmerjeno v višini 100% invalidske pokojnine
81. člen	72. člen	Starostna meja za pridobitev pravice do poklicne rehabilitacije se zviša do 55 leta po ZPIZ- 2.
62. in 63. člen	65. in 66. člen	Sprememba se predvideva pri vzrokih za nastanek invalidnosti. Ne uporablja se več nesreča pri delu ampak poškodba pri delu.
91. člen	84. člen	V ZPIZ -2 se uporablja nov termin začasna nadomestila za razliko od prejšnjega termina pravica do nadomestila za invalidnost
94. člen	86. člen	<p>Pravico do delnega nadomestila po novem zakonu ima zavarovanec s priznano pravico do dela s krajšim delovnim časom od polnega, najmanj štiri ure dnevno. Delno nadomestilo se odmeri v odstotku, ki ustreza skrajšanju polnega delovnega časa, od invalidske pokojnine, ki bi zavarovancu pripadala na dan nastanka invalidnosti se odmeri:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 50 %, ko zavarovanec dela s krajšim

		<p>delovnim časom 4 ure dnevno,</p> <ul style="list-style-type: none"> • 37,5 %, ko zavarovanec, • 25 %, ko zavarovanec dela s krajšim delovnim časom 6 ur dnevno, • 12,5 %, ko zavarovanec dela s krajšim delovnim časom 7 ur dnevno.
94. člen	85. člen	<p>Delno nadomestilo po novem Zakonu ne sme presegati 80 % invalidske pokojnine, ki bi zavarovancu pripadala na dan nastanka invalidnosti. Delno nadomestilo se zmanjša za 30 %, če zavarovanec po lastni volji ali krivdi prekine delovno razmerje. Nov Zakon opredeljuje tudi zvišanje nadomestila za invalidnost, če se zaposli na drugem delovnem mestu iz prejšnjih 25 % na 35% invalidske pokojnine.</p>
	92. člen	<p>Nov Zakon predvideva, da se ob vsaki spremembi delovno pravnega statusa delovnega invalida nadomestilo ponovno odmeri. Opredeljeno je tudi, da zavarovanec ne more pridobiti pravice, če si sam povzroči invalidnost, da bi uveljavil pravice iz zakona</p>
95. člen	83. člen	<p>Pri izbiri pravice do poklicne rehabilitacije ZPIZ -2 vključuje tudi delovne invalide III kategorije, ki imajo pravico do dela s krajšim delovnim časom od polnega, najmanj 4 ure dnevno.</p>
106. člen	94. člen	<p>ZPIZ-2 predvideva, da se kontrolni pregled lahko določi tudi po dopolnitvi starosti 45 let. Kontrolni pregled se določi tudi uživalcem dodatka za pomoč in postrežbo.</p>
	144. člen	<p>144. člen ZPIZ-2 določa osnove za osebe v delovnem razmerju. Podobno kot velja v ZPIZ-1, ZPIZ-2 v 144. členu določa, da je osnova za plačilo prispevkov plača oziroma nadomestilo plače ter vsi drugi prejemki iz delovnega razmerja, vključno z bonitetami ter povračili stroškov v zvezi z delom, izplačanimi v denarju, bonih ali v naravi. Prispevki se plačujejo tudi od:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zneska jubilejne nagrade, odpravnine ob upokojitvi, solidarnostne pomoči, povračil stroškov, zneska bonitet in zneska odpravnine zaradi odpovedi pogodbe o zaposlitvi, od katerega se v

		skladu z zakonom, ki ureja dohodnino, plačuje dohodnina;
--	--	--

Vir: (ZPIZ-1, 1999 in ZPIZ-2, 2011)

Na podlagi primerjalne analize Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1) in Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2) ugotavljam, da nov zakon bistveno ne posega v sistem invalidskega zavarovanja. Poglavitne spremembe novega zakona so:

- Pri zavarovancih na poklicni rehabilitaciji se spremeni višina nadomestila za čas poklicne rehabilitacije, denarno nadomestilo za čas poklicne rehabilitacije se poveča, in sicer s 100 % na 130 % invalidske pokojnine, ki bi pripada zavarovancu na dan nastanka invalidnosti.
- Delna invalidska pokojnina se preimenuje v delno nadomestilo iz invalidskega zavarovanja, ker ne gre za pokojnino, ampak nadomestilo.
- Pri ocenjevanju delovne zmožnosti lahko Invalidska komisija poda kontrolni pregled za vse zavarovance, kot tudi za prejemnike dodatka za pomoč in preostrežbo.
- Telesne okvare se izločijo iz sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Vsem sedanjim prejemnikom invalidnine, ki so to pravico pridobili po ZPIZ-1, pa se zagotovi nadaljnje prejemanje te pravice. Tveganje telesnih okvar, ki ne vplivajo na delovno zmožnost bi se moralo drugače urediti (ZPIZ-1, 1999 in ZPIZ-2, 2011).

Še vedno pa obstajajo nekatere pomanjkljivosti ZPIZ-2 na katere je potrebno opozoriti:

- Socialna varnost delovnih invalidov je slaba, ker so denarna nadomestila delovnih invalidov prenizko odmerjena.
- Preveriti je potrebno nadomestilo za invalidnost, kjer obstajajo velike razlike, predvsem za zaposlene invalide.
- Ni diferencirane prispevne stopnje za invalidsko zavarovanje za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni, ki bi zagotavljala ekonomsko spodbudo delodajalcem za vlaganje v višjo varnost in zdravje pri delu, kar edino lahko omogoči dvig dejanske upokojitvene starosti (ZPIZ-1, 1999 in ZPIZ-2, 2011).

Minister za delo družino in socialne zadeve dr. Ivan Svetlik je na novinarski konferenci dne 6.12.2010 poudaril:

- Za tiste, ki so z delom pričeli zgodaj, se bosta zahtevana starost in pokojninska doba postopoma podaljševali za samo 4 mesece na leto in ne za 6 mesecev, kot je bilo prvotno predlagano. Z 58 let starosti in 41 let pokojninske dobe brez dokupa za moške ter 55 let starosti in 38 let pokojninske dobe brez dokupa za ženske v prihodnjem letu na 60 let starosti in 43 let pokojninske dobe brez dokupa za moške leta 2017 ter 58 let starosti in 41 let pokojninske dobe brez dokupa za ženske leta 2020.
- Do časovnega bonusa za starševstvo bodo zavarovanci upravičeni za vsakega otroka za 8 mesecev in ne le za 3 otroke, kot je bilo prvotno predvideno. Starostni pogoji pri ženskah pa se bo na ta račun lahko po izteku prehodnega obdobja znižal do 58. leta, pri moških pa do 60. leta.

- Moškemu, ki je bil na služenju obveznega vojaškega roka, se bo lahko starostna meja 65 let znižala za celotno obdobje služenja obveznega vojaškega roka, za čas služenja obveznega vojaškega roka pa bo možen dokup pokojninske dobe pod bolj ugodnimi pogoji. Z amandmajem SLS naj bi se obdobje služenja obveznega vojaškega roka posameznikom ob navedenih dveh ugodnostih upoštevalo tudi kot dodana doba, kar pa s systemskega vidika ni smiselno, saj ponovno vpeljuje institut dodane dobe, v primerjavi z obstoječim sistemom pa dodatno širi ugodnosti za služenje obveznega vojaškega roka.
- Obdobje za izračun pokojninske osnove je bilo skrajšano s prvotno predlaganih 34 najugodnejših zaporednih let na 30 najugodnejših zaporednih let z izločitvijo 3 za zavarovanca najmanj ugodnih let, kar v praksi dejansko pomeni 27 najugodnejših let.
- Pri upoštevanju nadomestil plače, ki izhajajo iz predpisov, ki urejajo delovna razmerja, trg dela, starševstvo, zdravstvo in rehabilitacije, kot je na primer bolniška, se pri pokojninski osnovi upošteva celotna zavarovančeva plača oziroma osnova in ne le dejansko nadomestilo, kot je bilo prvotno predvideno.
- Ob subvencijah za zaposlovanje starejših (50 % in 30 % zmanjšanja plačila prispevkov), bodo delodajalci po novem upravičeni tudi do subvencij za zaposlovanje mladih za nedoločen čas (50 % in 30 % zmanjšanja plačila prispevkov).
- Najnižja zavarovalna osnova za plačilo prispevkov za zaposlene za pokojninsko in invalidsko zavarovanje se bo dvigovala postopneje, kot je bilo predvideno v prvotnem predlogu, in sicer bodo prispevki za zaposlene do leta 2016 znašali 50 % povprečne bruto plače, nato pa se bodo prispevki do leta 2020 postopoma poviševali za 2 % na leto do predvidenih 60 % povprečne bruto plače.
- Pokojnine se bodo po novem od leta 2012 do leta 2015 enkrat letno usklajevale v razmerju 60 % rasti povprečne bruto plače in 40 % rasti cen življenjskih stroškov, v nadaljevanju pa se bodo enkrat letno usklajevale v razmerju 70 % rasti povprečne bruto plače in 30 % rasti cen življenjskih stroškov.
- Spremenjen je bil 393. člen – varstvo pričakovanih pravic, ki je bil namenjen mehkejšemu upokojevanju oseb, ki so proti svoji volji ostale brez zaposlitve tik pred upokojitvijo. Zaradi uskladitve predloga nove pokojninske zakonodaje s spremembami zakonodaje o trgu dela se bodo po obstoječem sistemu tudi po uveljavitvi nove zakonodaje lahko upokojile tiste brezposelne osebe, ki jim do upokojitve manjka največ 3 leta starosti ali 3 leta pokojninske dobe in bodo v tem obdobju upravičene do denarnega nadomestila ali plačila prispevkov s strani Zavoda RS za zaposlovanje.
- Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje bo moral skladno s sprejetimi dopolnili enkrat letno zavarovancem posredovati obvestilo o obračunanih in plačanih prispevkih za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za preteklo leto. Zavarovanci bodo dobili možnost elektronskega vpogleda v podatke, ki jih o njih vodi Zavod. Zavod pa bo vsem zavarovancem, ki bodo dopolnili 58 let starosti, po uradni dolžnosti posredoval informacijo o pričakovani višini njihove pokojnine.

- Predlog ZPIZ-2 je bil določenih sprememb deležen tudi na področju dodatnega pokojninskega zavarovanja. Upravljalci pokojninskih skladov bodo ob bankah, zavarovalnicah in pokojninskih družbah po novem lahko tudi družbe za upravljanje. Delodajalci pa na področju dodatnega pokojninskega zavarovanja ne bodo več vezani na sklenitev samo enega pokojninskega načrta, temveč bodo lahko sklenili do tri pokojninske načrte (RAČUNOVODJA, 2011).

Na Zvezi delovnih invalidov Slovenije so se kritično opredelili na ZPIZ-2. Menijo, da je velik problem pri invalidih, ki prejemajo nadomestilo in se jim ob prejetem izplačilu odteguje davek. Kritično so se opredelili tudi glede telesnih okvar in invalidnine, ki v ZPIZ-2 niso opredeljene. Telesna okvara je po sedanjem zakonu podana, če nastane pri zavarovancu izguba, bistvenejša poškodovanost ali znatnejša onesposobljenost posameznih organov ali delov telesa, kar otežuje aktivnost organizma in zahteva večje napore pri zadovoljevanju življenjskih potreb, ne glede na to, ali ta okvara povzroča invalidnost ali ne. Menijo, da se je dohodkovni položaj invalidov poslabšal, kar potrjuje tudi raziskava, ki jo je v aprilu 2009 izdelal Inštitut za ekonomska raziskovanja. Predvsem pa se ta problem akutno odraža, ki so prejemniki nadomestil za invalidnost po letu 2003. Ob uveljavitvi ZPIZ-1 glede nadomestil se je položaj invalidov rapidno poslabšal, temu problemu pa se ni posvečala nobena pozornost. Danes so tako prejemniki najnižjih dajatev brezposelni invalidi, ki so že prenehali prejemati nadomestilo za čas brezposelnosti, pri ZRSZ. Z novo ureditvijo so se v letu 2003 ustvarile tudi velike razlike med invalidi s primerljivimi lastnostmi in statusom, kar ustvarja veliko neenakost med invalidi, kar ustvarja med njimi veliko neenakost. S sprejemom podanega predloga v 88. členu ZPIZ-2 bi se vsaj delno omilile posledice, ki jih je povzročil ZPIZ-1. Zveza delovnih invalidov Slovenije tudi meni, da je potrebna ureditev delovanja komisije za ugotavljanje podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi pri MDDSZ iz 102 člena ZPIZ-1, ker delavec ni neposredna stranka v postopku (ZDIS, 2011).

8 ANALIZA PREJEMKOV DELOVNIH INVALIDOV S PREOSTALO DELOVNO ZMOŽNOSTJO, KI JIH IZPLAČUJE ZAVOD ZA POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE

V pričujoči raziskavi se bomo osredotočili predvsem na delovne invalide, ki so še aktivni na trgu dela. Položaj delovnih invalidov, ki imajo preostalo delovno zmožnost, se je občutno spremenil. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1) je precej znižal višino prejemkov nadomestil.

Z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je bilo na področju invalidskega zavarovanja sprejetih več novosti, ki so začele veljati 1. 1. 2003. Najpomembnejši sta: sprememba definicije invalidnosti in sprememba pri odmeri denarnih nadomestil delovnim invalidom.

Nadomestila delovnim invalidom III. kategorije, ki so zaposleni polni delovni čas na drugem ustreznem delu, so po odmeri nadomestil po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (1999) manj ugodna od nadomestil delovnim invalidom III. kategorije, izračunanih po Zakonu o pokojninsko invalidskem zavarovanju (1992).

Analiza nam prikazuje, da se število prejemnikov nadomestil, in sicer invalidov III. kategorije na drugem ustreznem delu, od leta 2003 povečuje.

Nadomestila delovnim invalidom III. kategorije s pravico do dela na drugem ustreznem delovnem mestu so ugodnejša po ZPIZ (Uradni list RS, št. 12/92 z dopolnitvami), od nadomestila invalidom III. kategorije s pravico do dela na drugem ustreznem delovnem mestu po ZPIZ-1 (Uradni list RS, št. 106/99 z dopolnitvami).

Postavljene hipoteze smo na podlagi analize in študija zakonodaje v celoti potrdili:

H1: Država zagotavlja pogoje, da se pravice na področju invalidnosti II. in III. kategorije invalidnosti lahko učinkovito uresničujejo. To hipotezo smo preverjali na podlagi predpisov, ki opredeljujejo pravice invalidov II. in III. kategorije invalidnosti in njihovo uresničevanje v praksi. Hipoteza je potrjena, položaj delovnih invalidov je zdaj urejen z dvema zakonoma o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

H2: Delovni invalidi imajo kljub slabšemu položaju še možnost posebnega varstva pri zaposlovanju, usposabljanju ali preusposabljanju. To hipotezo sem preverjala na podlagi primerjave določb iz zakona za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zakona o zaposlitveni rehabilitaciji ter zakona o delovnih razmerjih.

H3: Država učinkovito spodbuja zaposlovanje delovnih invalidov. Hipotezo potrjuje ustanovitev Sklada za zaposlovanje delovnih invalidov, izvajanje Sklepa o kriterijih, merilih

in postopku za določanje višine sredstev za prilagoditev prostorov in delovnih sredstev ter usposabljanje za zaposlitev delovnih invalidov.

H4: Nadomestila delovnim invalidom III. kategorije, ki so zaposleni polni delovni čas na drugem ustreznem delu, so po odmeri nadomestil po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (1999) manj ugodna od nadomestil delovnim invalidom III. kategorije, izračunanih po Zakonu o pokojninsko invalidskem zavarovanju (1992). Hipotezo potrjujemo z analizo prejemkov delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo.

H5: Število prejemnikov nadomestil invalidov III. kategorije na drugem ustreznem delu se od leta 2003 povečuje. Hipotezo potrjujemo v analizi prejemkov delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo.

Tabela 1: Povprečno število prejemnikov nadomestil po vrsti nadomestila v času od leta 1999 do leta 2006

leto	za čas čakanja in čas pokl. rehab.	za čas čakanja na drugo ustrezno zap.	zaradi dela s skrajšanim delovnim časom	zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu	delna invalidsk pokojnin	za čas poklicne rehabilitacije	začasno nadomestilo	nadomestilo za invalidno	S K U P A J
1999	203	9.830	12.406	13.995	-	-	-	-	36.434
2000	215	11.973	12.856	14.323	-	-	-	-	39.367
2001	210	13.861	12.659	14.814	-	-	-	-	41.544
2002	214	15.275	12.999	15.400	-	-	-	-	43.888
2003	243	16.585	13.408	15.594	14	1	-	19	45.864
2004	211	17.489	13.310	15.578	772	21	1	761	48.143
2005	135	17.349	12.390	14.398	2.853	117	12	3.348	50.902
2006	70	17.043	11.893	13.150	4.620	199	30	5.768	52.772

Vir: Letno poročilo ZPIZ 2006

Število prejemnikov vseh vrst denarnih nadomestil se je s skupno 50.902 prejemnikov v letu 2005 povečalo na 52.773 prejemnikov, ali za 3,7 odstotka.

Tabela 2: Število, struktura in stopnja rasti števila prejemnikov nadomestil 31. 12. 2005 in 31. 12. 2006

	31. 12. 2005		31. 12. 2006		
vrsta nadomestila	Število	struktura (v %)	število	struktura (v %)	Stopnja Rasti (v %)
zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu	13.870	26,6	12.520	23,6	-9,7
nadomestilo za invalidnost	4.637	8,9	6.659	12,5	43,6
skupaj	8.507	100,0	19.179	100	

Vir: Letno poročilo ZPIZ 2006

Stopnja rasti števila prejemnikov nadomestil za invalidnost se povečuje, kar je razvidno iz tabele. Stopnja nadomestila zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu je - 9,7 odstotka.

Tabela 3: Prejemniki denarnih nadomestil po podatkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za januar in februar 2010

INDEKSI									
	2/2010		1-2/2010		2/10	2/10	1-2/10	2/10	1-2/10
	število	str. v %	število	str. v %	1/10	2/09	1-2/09	12/09	1-12/09
vrste nadomestila	število	str. v %	število	str. v %					
nadomestilo za Invalidnost	11.911	53,9	11.864	53,9	100,8	110,0	109,8	101,0	105,0
nadomestilo za invalidnost	175,48		173,12		102,8	99,9	101,7	103,0	101,9
nadomestilo zaradi manjše plače na drugem delu	7.840	24,8	7.883	24,9	98,9	82,8	82,6	97,2	89,0
nadomestilo zaradi manjše plače na drugem delu	191,79		191,74		100,1	101,2	101,1	100,0	100,6

Vir: Letno poročilo ZPIZ 2006

Število prejemnikov nadomestil zaradi manjše plače na drugem delu se zmanjšuje, narašča pa število prejemnikov nadomestil za invalidnost invalidom III. kategorije.

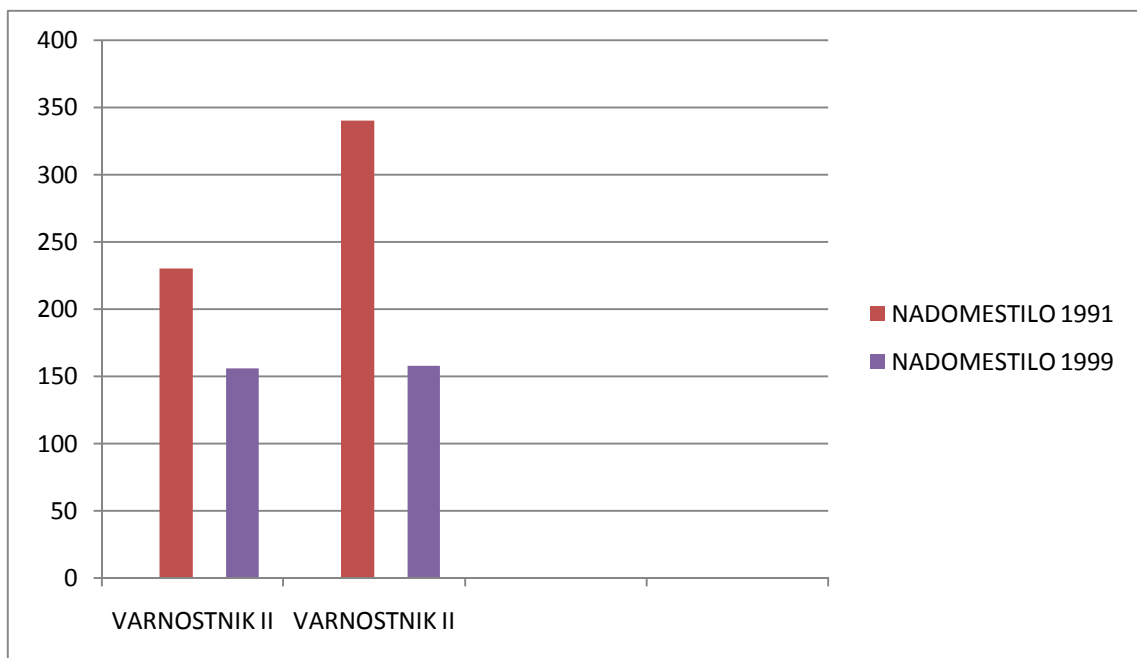
Tabela 4: Razmerje med nadomestili zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu (1992) z nadomestili za invalidnost (1999)

	pridobljena pravica do začasnega nadomestila zaradi dela na drugem ustreznem delu (1992)	% od povprečnega dohodka v RS za januar 2011	nadomestilo za invalidnost (1999)	% od povprečnega dohodka v RS za januar 2011
zavarovanec I.	230 EUR	23,66		
zavarovanec II.	340 EUR	34,98		
zavarovanec III.	266 EUR	27,40		
zavarovanec IV.			156 EUR	16,05
zavarovanec V.			158 EUR	16,25
zavarovanec VI.			183 EUR	18,80

Vir: Letno poročilo ZPIZ 2006

Analiza nam prikazuje, da so nadomestila zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu bistveno ugodnejša od nadomestila za invalidnost. Nadomestila iz leta 1992 so ugodnejša od nadomestil po letu 1999.

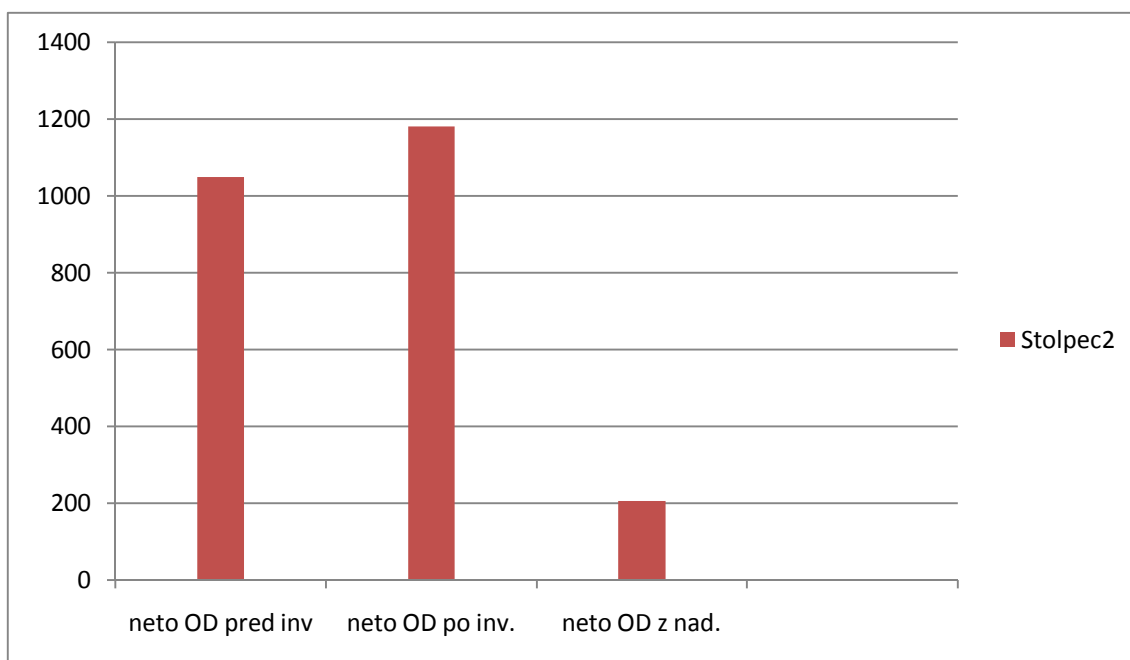
Graf 1: Razmerje med nadomestili zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu (1992) in nadomestili za invalidnost (1999)

Vir: Letno poročilo ZPIZ 2006

Nadomestila invalidom III. kategorije zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu po Zakonu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (Uradni list RS, št. 12/92 z dopolnitvami) so ugodnejše. Iz grafa je razvidno, da so nadomestila za invalidnost po Zakonu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ-1- UPB 4) manjša.

Graf 2: Nadomestilo za invalidnost po zakonu ZPIZ -1 (1999), ko zavarovanec ohrani osebni dohodek, PRIMER 1.

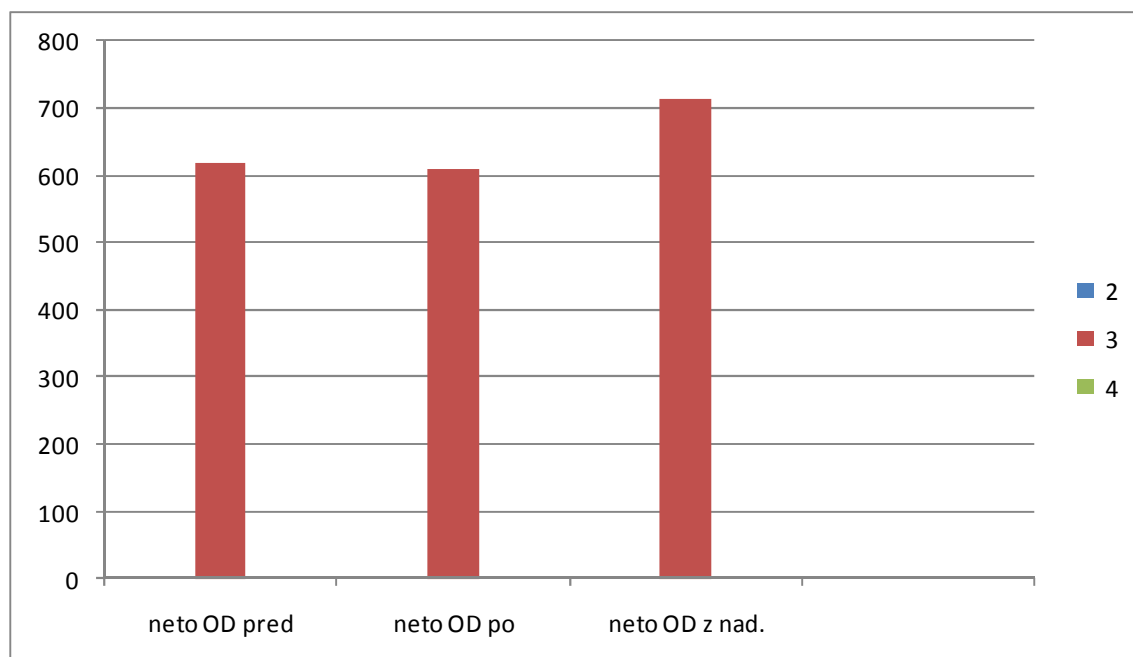

Vir: Podatki ZPIZ 2010

Naključno izbran primer, ko je zavarovanec invalid III. kategorije ohranil svoj osebni dohodek s pogodbo o zaposlitvi in prejema nadomestilo za invalidnost v znesku 205,62 EUR, neto osebni dohodek pred nastankom invalidnosti znaša 1.048,20 EUR-ov, po nastanku invalidnosti z novo pogodbo o zaposlitvi pa znaša 1.180,40 EUR-ov.

Iz primera je razvidno, da je invalid III. kategorije ohranil višino svojega osebnega dohodka tudi po nastanku invalidnosti in mu je nadomestilo za invalidnost bistveno izboljšalo njegove invalidske prejemke.

Graf 3: Nadomestilo za invalidnost po zakonu ZPIZ-1 (1999), ko zavarovanec ohrani osebni dohodek, PRIMER 2.

Vir: Podatki ZPIZ 2010

Drugi primer je sklad-ov, nadomestilo je izračunano od najnižje pokojninske osnove in znaša 103,13 EUR-ov.

V primerih, ko invalidska pokojnina ne dosega zneska pokojnine, ki bi bila odmerjena od najnižje pokojninske osnove iz 48. člena ZPIZ-1, se v skladu z navedenim členom odmeri od najnižje pokojninske osnove na dan nastanka invalidnosti.

V obeh primerih gre za povečanje prejemkov.

Pri delovnih invalidih s pravico do nadomestila za invalidnost, ki so ustrezno razporejeni z novo pogodbo o zaposlitvi in ohranijo višino osebnega dohodka z novo pogodbo o zaposlitvi, predstavlja nadomestilo za invalidnost obliko rente.

Tabela 5: Prejemniki nadomestila zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu

leto	število prejemnikov moški	število prejemnikov ženske	skupaj	znesek nadomestila EUR	%	znesek nadomestila EUR	%	znesek nadomestila EUR	%
2007	6.538	3.341	9.879	204	24,4	132	15,8	181	21,7
2008	5.429	2.665	8.094	215	23,9	139	15,4	190	21,7

Vir: Podatki ZPIZ 2009

Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ) so nadomestilo zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu prejemali tudi zavarovanci, ki so pridobili pravico do dela na drugem ustreznem delu s polnim delovnim časom (status delovnega invalida III. kategorije invalidnosti).

Povprečno nadomestilo zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu je bilo za moške precej višje kot za ženske.

Tabela 6: Prejemniki delne invalidske pokojnine po ZPIZ-1

Leto	št. prejemnikov	povprečni znesek delne invalidske pokojnine v EU	% od povprečne neto plače
2007	1.979	269	29,9
2008	1.529	264	29,3

Vir: ZPIZ Letni statistični pregled 2007- 2008

Iz tabele je razvidno, da je delna invalidska pokojnina nižja tako v absolutnem smislu kot v primerjavi z neto povprečno plačo. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1) precej znižuje višino prejemkov invalidov, ki prejemajo delno invalidsko pokojnino.

Tabela 7: Prejemniki nadomestil za čas čakanja na drugo ustrezno delo

leto	št. prejemnikov	povprečni znesek nadomestila v EUR	% od povprečne neto plače
2007	13.529	383	45,9
2008	12.818	414	46,0

Vir: ZPIZ Letni statistični pregled 2007- 2008

Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1) ni več nadomestil za čas čakanja na drugo ustrezno delo. Iz tabele je razvidno, da so bili zneski nadomestil za čas čakanja na ustrezno zaposlitev višji od delne invalidske pokojnine, ki je opredeljena v tabeli številka 7.

Tabela 8: Prejemniki nadomestil za čas poklicne rehabilitacije po ZPIZ in ZPIZ-1

LETO	ŠT. PREJEMNIKOV	ZNESEK NADOMESTILA	% OD POVPREČNE NETO PLAČE V RS
ZPIZ			
2007	29	469	56,2
2008	11	462	51,3
ZPIZ-1			
2007	73	378	45,3
2008	75	403	44,8

Vir: Podatki ZPIZ 2010

Nadomestilo za čas poklicne rehabilitacije je po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ) v povprečju znašalo nekaj več kot polovico povprečne neto plače. Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1) se takšno nadomestilo odmeri v višini 100 % invalidske pokojnine. V primerjavi s starim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ) je osnova za odmero manjša, saj se tako kot pri ostalih dajatvah, nadomestilo po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1) odmeri od invalidske pokojnine in ne od pokojninske osnove. Če se delovni invalid usposablja ob delu, ima od nastopa pa do končane poklicne rehabilitacije pravico do nadomestila v višini 40% invalidske pokojnine, ki bi mu pripadala na dan nastanka invalidnosti.

Na podlagi analize prejemnikov nadomestil za čas poklicne rehabilitacije lahko ugotovimo, da je višina nadomestila za čas poklicne rehabilitacije v primerjavi s starim zakonom nižja.

Tabela 9: Prejemniki nadomestil po ZPIZ-1, 9/2010

INDEKSI									
vrsta nadomestil	število	str. v %	število	str. v %	9/10 8/10	9/10 9/09	1-9/10 1-8/09	9/10 12/09	1-9/10 1-12/09
delna invalidska pokojnina	10.254	43,7	9.996	43,8	100,5	109,7	111,2	107,3	109,7
nadomestilo za čas poklicne rehabilitacije	306	1,3	300	1,3	100,3	115,9	106,8	111,3	108,3
začasno nadomestilo	265	1,1	246	1,1	101,5	133,8	137,4	120,5	130,9
nadomestilo za invalidnost	12.622	53,8	12.280	53,6	100,6	109,9	110,0	107,1	108,7
SKUPAJ	23.447	100,0	22.822	100,0	100,6	110,1	110,7	107,4	109,3
povprečni znesek nadomestila	Zneski v EUR		Zneski v EUR						
delna invalidska pokojnina	281,57		282,27		99,9	100,2	99,9	100,6	100,1
nadomestilo za čas poklicne rehabilitacije	401,81		404,20		99,6	100,1	99,2	100,0	99,5
začasno nadomestilo	148,48		143,05		101,5	107,9	107,5	106,6	106,3
nadomestilo za invalidnost	174,75		173,69		100,2	102,7	102,3	102,6	102,2

Vir: ZPIZ- Statistični pregled 2010-09, Mesečni statistični pregled september 2010

Tabela nam prikazuje, da so povprečni zneski denarnih nadomestil po ZPIZ-1 bistveno manjši. Zmanjšuje se število prejemnikov delne invalidske pokojnine. Začasna nadomestila, ki jih prejema brezposelni invalidi, so manjša od nadomestil za invalidnost, ki jih prejema zaposleni invalidi III. kategorije. Začasno nadomestilo za september 2010 znaša 148,48 EUR-ov, nadomestilo za invalidnost pa 174,75 EUR-ov.

Tabela 10: Prejemniki nadomestil po ZPIZ, 9/2010

INDEKSI									
vrsta nadomestil	število	str. v %	število	str. v %	9.okt 8.okt	9.okt 9.sep	1.9.2010 1.8.2009	9.okt 12.sep	1.9.2010 1.12.2009
skrajšani delovni čas	5.067	19,3	5.324	19,6	99,1	83,9	84,4	90,2	86,5
zaradi manjše plače	7.225	27,5	7591	27,9	98,7	84,6	83,5	89,6	85,7
za čas čakanja na prekvalifikacijo	3	0	4	0	75	60	44,4	60	50
za čas čakanja na zaposlitev	14.014	53,3	14.296	52,5	99,5	93,7	93,6	95,4	94,4
SKUPAJ	26.306	100	27.215	100	99,2	89	88,7	92,7	90,2
povprečni znesek nadomestila	Zneski v EUR		Zneski v EUR						
zaradi manjše plače	192,48		191,81		99,5	100	101	100,4	100,6
za čas čakanja na prekvalifikacijo	456,86		412,59		98,6	111,5	91,5	119,7	94,7
za čas čakanja na zaposlitev	428,91		425,39		100	101	101,9	101	101,3

Vir: ZPIZ- Statistični pregled 2010 - 09, Mesečni statistični pregled september 2010

Izplačani zneski nadomestil po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ) višji. Opaziti pa je, da so brezposelni invalidi, ki prejemajo nadomestilo za čas čakanja na zaposlitev v mesecu septembru 2010 prejeli 428,91 EUR-ov, zaposleni invalidi pa nadomestilo zaradi manjše plače 192,48 EUR-a. Zneski nadomestil za invalidnost po ZPIZ-1 in nadomestil zaradi manjše plače po ZPIZ, se razlikujejo za samo za 17,73 EUR-ov. Začasna nadomestila brezposelnim invalidom ZPIZ-1 pa se od nadomestil za čas čakanja na zaposlitev ZPIZ razlikujejo za 280,43 EUR-ov.

Tabela 11: Zaposlovalne možnosti za invalide

leto (na dan 31. 12.)	število			delež	
	brezposelnih oseb	invalidov	zaposlenih invalidov	invalidov med brezposelnimi invalidi (%)	delovnih invalidov med brezposelnimi invalidi (%)
1995	126.759	7.165	617	5,7	74,7
1996	124.470	8.671	575	7,0	78,7
1997	128.572	10.897	653	8,5	81,3
1998	126.625	12.528	723	9,9	83,3
1999	114.348	14.878	818	13,0	83,6
2000	104.583	17.179	1.131	16,4	86,4
2001	104.316	18.684	874	17,9	87,2
2002	99.607	14.420	949	14,5	86,5
2003	95.993	8.875	830	9,2	75,5
2004	90.728	8.051	987	8,9	74,7
2005	92.575	9.135	1.298	9,9	71,8
2006	78.303	9.138	1.927	11,7	76,6
2007	68.411	10.346	1.746	15,1	80,3

Vir: ZZZRS, www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp07/Slovenija

Invalidi imajo vsekakor težko nalogo, da se integrirajo v družbo in da si najdejo svoj prostor pod soncem. Njihove zaposlovalne možnosti so majhne.

Brezposelni invalidi se v Sloveniji vključijo v programe delovne vključenosti invalidov. Programi so namenjeni izenačevanju možnosti zaposlovanja invalidov oziroma ustvarjanju pogojev za zaposlovanje invalidov in težje zaposljivih brezposelnih oseb, ki imajo kompleksne ovire in posebne potrebe, izhajajoče iz bolezni, in funkcijske omejitve. Gre za ohranjanje delovnih sposobnosti invalidov, pridobitev delovnih spretnosti in veščin, povečanje možnosti za zaposlitev ter zagotavljanje socialne vključenosti invalidov in težje zaposljivih brezposelnih oseb. Ta program je namenjen brezposelnim invalidom in težje zaposljivim brezposelnim osebam z ovirami ter posebnimi potrebami, ki izhajajo iz bolezni, okvare ali funkcijske omejitve.

Brezposelni invalidi po zaključeni zaposlitveni rehabilitaciji, ki se ne morejo vključiti v druge programe aktivne politike zaposlovanja ali se zaposliti pod običajnimi delovnimi pogoji, potrebujejo prilagojeno delovno mesto, okolje in vodenje. Vključenost invalidov se izvaja z usposabljanjem, privajanjem na delo, pridobivanjem delovnih spretnosti in veščin ter vključevanjem oseb v delovno in širše socialno okolje.

Država poizkuša stimulirati delodajalce, da bi zaposlovali invalide. V ta namen država krije stroške prilagoditve delovnega mesta (arhitekturni posegi, prilagoditev, opreme, tehnologije, postopkov dela) težje prizadetemu invalidu praviloma do višine 15 zajamčenih

plač. Delodajalec je tudi stimuliran pri odpiranju novih delovnih mest za invalide, kajti za vsako novo delovno mesto, na katerem se zaposli invalid za nedoločen čas oziroma za najmanj dve leti, lahko pridobi znesek v višini 10 zajamčenih plač. Poleg tega pa država sofinancira plače v višini 40%, 60 % ali 80 % zajamčene plače, odvisno od stopnje prizadetosti invalida za čas trajanja zaposlitve.

Država krije tudi nadomestitev dela stroškov invalidskim podjetjem za zaposlene invalide zaradi zmanjšane delovne zmožnosti. Višina nadomestila je odvisna od stopnje prizadetosti invalida in znaša lahko 25 %, 50 % ali 75 % zajamčene plače mesečno na zaposlenega invalida. Podjetju pripada nadomestilo za invalide, ki so v delovnem razmerju v mesecu, za katerega se daje nadomestilo in jim je status invalida priznan s pravnomočno odločbo pristojnega organa.

Na podlagi podatkov zavoda za zaposlovanje se je delež brezposelnih invalidov, ki so bili v evidenci brezposelnih oseb v letu 2002 in 2004, zmanjšal, predvsem zaradi sprememb Pravilnika o vsebini in načinu vodenja evidenc s področja zaposlovanja, in ne zaradi razloga zaposlovanja. Bolj kot število brezposelnih invalidov v Sloveniji je zaskrbljujoča struktura brezposelnih invalidov in posledično njihove zaposlitvene možnosti, kot je izjavila svetovalka generalnega direktorja gospa Lea Kovač. Tako ima kar polovica invalidov I. stopnjo izobrazbe (nepopolno osnovno šolo) in samo 1,5 % VI. in VII. stopnjo izobrazbe (fakultetno izobrazbo), poleg tega je kar 74 odstotkov invalidov starejših od 40 let. Invalidi so težje zaposljiva skupina na trgu dela in so večkrat obravnavani neenako. Invalidi so najštevilnejša manjšina v svetu, saj po nekaterih podatkih organizacije Združenih narodov, predstavljajo kar 650 milijonov prebivalstva, kar je 10 odstotkov svetovnega prebivalstva. Konec leta 2004 je bilo v evidenci brezposelnih oseb 8.051 invalidov, v tej številki je 74,7 odstotka delovnih invalidov, sledijo osebe s posebnimi potrebami - kategorizirani mladostniki (13,5 odstotka), invalidi po ZUZIO (11,5 odstotka), najmanj pa je vojnih invalidov (0,3 odstotka) (Vir: ZZZRS).

Ministrstvo je uspelo na podlagi kvotnega sistema, zaposlitvene rehabilitacije in aktivne politike zaposlovanja ohraniti približno 33.000 delovnih mest za invalide, kar je v obdobju od leta 2006 do leta 2009 predstavljalo 4 odstotke vseh zaposlenih v Republiki Sloveniji. Število novo zaposlenih invalidov v državi se je po uveljavitvi ZZRZI povečalo za 36 odstotkov, in sicer s 1.298 v letu 2005 na povprečno 1.770 letno. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje je v obdobju od leta 2006 do leta 2009 zaposloval invalide kot neposredno zaposljive na trgu dela brez ovir in usposabljanj, s pomočjo programov in ukrepov aktivne politike zaposlovanja ter z ukrepi zaposlitvene rehabilitacije. Programi aktivne politike zaposlovanja, ki jih je izvajal zavod za zaposlovanje, in storitve zaposlitvene rehabilitacije invalidov so se, glede na ugotovljene potrebe invalidov in sprejeti načrt, med seboj dopolnjevali v korist invalidov.

Brezposelnost, ki je posledica recesije zadnjih dveh let je pokazala svojo plat, brezposelnost se povečuje. Delavci, ki izgubijo delo, izgubijo tudi dostojanstvo. Izgubijo tudi osnovno pravico, ki jim jo zagotavlja ustava. Delo zelo težko spet dobijo ali pa ostanejo nezaposleni, v skrajnem primeru celo nezaposljiv. Še težja pa je pot invalidov, pri katerih poleg vsega naštetega obstaja še zmanjšana delovna zmožnost. Četudi v 14. členu Ustave RS jasno piše, da imajo zagotovljene pravice, je resničnost drugačna.

Tabela 12: Pregled porabljenih javnih sredstev za zaposlovanje invalidov v državi od leta 2006 do leta 2009

poraba javnih sredstev in ES	2009	2008	2007	2006	skupaj	povprečje
ministrstvo sklad zavod za zaposlovanje	3.359.693	2.792.095	2.394.201	1.572.766	10.118.755	2.529.689
	21.288.091	22.291.204	17.995.625	11.983.947	73.558.867	18.389.717
	3.780.954	2.787.515	1.902.121	3.890.754	12.361.344	3.090.336
skupaj izdatki	28.428.738	27.870.814	22.291.947	17.447.467	96.038.966	24.009.742
število vseh zaposlenih invalidov v državi	32.236	33.891	33.058	32.682	32.967	32.967
število vseh zaposlenih v državi	829.551	866.710	849.416	819.519	841.299	841.299
odstotek vseh zaposlenih invalidov	3,89	3,91	3,89	3,99	3,92	3,92

Vir: Ministrstvo, Sklad, ZRSZ

Institucije, ki izvajajo programe in ukrepe zaposlovanja invalidov so Sklad RS za spodbujanje zaposlovanja invalidov, Zavod RS za zaposlovanje, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter izvajalci zaposlitvene rehabilitacije. Invalidi se lahko vključujejo v primerne programe, glede na svoje zaposlitvene možnosti in rehabilitacijske cilje.

Tabela 13: Število zaposlenih invalidov od leta 2001 do leta 2009

leto	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
zaposleni invalidi	1.629	1.776	1.746	1.928	1.298	987	830	949	874

Vir: Ministrstvo, ZRSZ

Kvotni sistem, zaposlitvena rehabilitacija in drugi ukrepi za vsodbujanje zaposlovanja invalidov se izvajajo že peto leto. Možnosti za povečanje zaposljivosti invalidov so se v raziskovanem obdobju izboljšale tudi z ukrepi in vsodbudami za delodajalce ter zaposlovanjem invalidov v invalidskih podjetjih in zaposlitvenih centrih.

Tabela 14: Povprečno število zavarovancev po vrsti zavarovanja, 1990-2010

Leto	Vrsta zavarovanca										SKUPAJ
	Delavci		Osebe, ki oprav. samost. dejav.		Prostovoljni zavarovanci	Brezposelni	Zapor-niki	Vajenci	Starši	Druge kategorije	
	Pri pravnih osebah*	Pri zasebnikih	Zasebniki	Kmetje							
1990	782.222	31.890	38.435	32.068	-	-	-	-	-	-	884.615
1991	709.595	33.154	42.032	32.151	-	-	-	-	-	-	816.932
1992	656.966	33.283	43.963	30.690	-	-	-	-	-	-	764.902
1993	626.806	37.003	47.120	28.251	7.500	35.569	321	-	-	-	782.570
1994	605.326	41.196	48.801	27.129	13.672	36.103	322	-	-	-	772.549
1995	593.848	48.709	52.168	26.827	17.243	29.883	283	-	-	-	768.961
1996	581.651	53.835	54.108	25.285	19.164	31.430	258	-	-	-	765.731
1997	593.086	58.364	54.000	21.799	20.892	34.586	262	207	-	-	783.196
1998	591.653	61.087	53.456	19.602	20.956	36.380	262	797	-	-	784.193
1999	606.927	63.793	52.465	18.789	20.221	36.429	261	1.582	-	-	800.467
2000	647.861	67.073	52.118	17.206	20.550	31.074	342	2.191	966	-	839.381
2001	653.752	67.844	52.062	16.506	21.021	25.902	370	2.372	1.649	-	841.478
2002	654.599	65.941	51.876	14.849	22.161	22.587	332	2.281	1.918	-	836.544
2003	655.977	65.033	51.196	11.919	23.297	20.355	213	2.113	3.946	-	834.049
2004	658.745	65.286	51.232	13.852	23.957	15.426	-	1.931	6.240	-	836.669
2005	666.175	65.074	51.741	11.460**	24.026	15.997	-	1.702	7.076	-	843.251
2006	675.060	66.309	53.072	10.536	23.643	16.600	-	1.413	7.973	-	854.606
2007	696.116	69.933	53.303	9.848	22.678	15.252	-	1.067	10.008	885	879.090
2008	717.564	72.300	55.442	9.279	21.595	14.351	-	677	12.158	718	904.084
2009	699.436	67.937	58.508	8.731	21.114	23.755	-	345	14.314	746	894.886
2010	685.733	61.461	59.825	8.129	21.300	28.288	-	128	16.366	762	881.992

Vir: Letno poročilo ZPIZ, 2011

Na podlagi analize iz letnega poročila Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje od leta 1990 do leta 2010, lahko ugotovimo, da se povprečno število zavarovancev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje bistveno ne spreminja.

Tabela 15: Povprečno število uživalcev nadomestil po vrsti nadomestila, 1990–2010

Leto	Vrsta nadomestila								SKUPAJ
	Do 31. 12. 2002				Od 1. 1. 2003				
	Za čas čakanja in čas poklicne rehabili- tacije	Za čas čakanja na drugo ustrezno zaposli- tev	Zaradi dela s skrajša- nim delovnim časom*	Zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu	Delna invalid- ska pokoj- nina	Za čas poklicne rehabili- tacije	Začasno nadomes- tilo	Nadome- stilo za invalid- nost	
1990	285	787	12.503	13.546	-	-	-	-	27.121
1991	256	983	10.568	12.177	-	-	-	-	23.984
1992	223	1.318	10.091	11.588	-	-	-	-	23.220
1993	182	1.504	9.148	10.580	-	-	-	-	21.414
1994	159	2.208	9.203	10.461	-	-	-	-	22.031
1995	172	3.337	9.973	11.109	-	-	-	-	24.591
1996	205	4.766	10.713	11.830	-	-	-	-	27.514
1997	215	6.347	11.253	12.676	-	-	-	-	30.491
1998	196	7.984	11.772	13.276	-	-	-	-	33.228
1999	203	9.830	12.406	13.995	-	-	-	-	36.434
2000	215	11.973	12.856	14.323	-	-	-	-	39.367
2001	210	13.861	12.659	14.814	-	-	-	-	41.544
2002	214	15.275	12.999	15.400	-	-	-	-	43.888
2003	243	16.585	13.408	15.594	14	1	-	19	45.864
2004	211	17.489	13.310	15.578	772	21	1	761	48.143
2005	135	17.349	12.690	14.398	2.853	117	12	3.348	50.902
2006	70	17.043	11.893	13.150	4.620	199	30	5.768	52.773
2007	30	16.481	11.197	11.677	6.057	255	63	7.713	53.473
2008	15	15.923	10.452	10.338	7.720	267	116	9.816	54.647
2009	8	15.142	6.158	8.859	9.113	277	188	11.297	51.042
2010	4	14.197	5.235	7.433	10.083	301	253	12.396	49.902

Vir: Letno poročilo ZPIZ, 2011

Na podlagi poročila Zavoda za pokojninskem in invalidskem zavarovanje od leta 1990 do leta 2010 je opaziti, da se povečujejo nadomestila za invalidnost, ki so v letu 2010 znašala 12.396, kar je več kot v letu 2009. Povečala se je delna invalidska pokojnina iz 9.113 na 10.083, za čas poklicne rehabilitacije iz 277 na 301 ter začasno nadomestilo iz 188 na 253.

9 ZAKLJUČEK

Po letu 2003 skladno z izvajanjem Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/99 s spremembami, v nadaljevanju ZPIZ-1) so se pravice delovnih invalidov s preostalo delovno zmožnostjo precej spremenile. Dajatve, ki jih prejemajo delovni invalidi s preostalo delovno zmožnostjo, so precej drugačne. Osnova za odmero denarnih nadomestil je bila po prejšnjem zakonu pokojninska osnova, s čimer so se denarna nadomestila približevala sistemu rent, posebna izjema pa je veljala za odmero nadomestila zaradi skrajšanega delovnega časa. Pri odmeri denarnih nadomestil je sistem po novem (ZPIZ-1) še bolj približan sistemu rent, ta nadomestila pa so po novem v celoti individualizirana, saj se odmerjajo od invalidske pokojnine, ki bi šla zavarovancu na dan nastanka invalidnosti. Taka odmera denarnih nadomestil je denarna nadomestila nekoliko znižala predvsem pri zavarovancih s krajšo pokojninsko dobo. Sistem prejšnjih odmer denarnih nadomestil je bil deležen številnih kritik. Celotna nova ureditev invalidskega zavarovanja pa vendarle pomeni poskus približevanja modernejšim ureditvam in odpravljanja iz sistema takih elementov, ki bi prek družbeno in humano sprejemljivih meja spodbujali zavarovance in delodajalce k uveljavljanju položaja delovnega invalida. Tiste zavarovance, ki uveljavijo pravico po novem, pa zakon stimulira k temu, da so zainteresirani za poklicno rehabilitacijo in zaposlitev oziroma za drugo ustrezno delo, posebne vzpodbude glede prispevnih stopenj pa uvaja tudi za delodajalce. Preko Instituta poklicne rehabilitacije se posebej poudarja usmeritev, da je invalidska upokojitvev zadnji ukrep invalidskega varstva in da je treba poprej poizkusiti in izvesti vse druge možnosti, da bi se delovnemu invalidu zagotovilo preostali delovne zmožnosti primerno delo oziroma zaposlitev. Za zavarovanca poklicna rehabilitacija ni samo pravica, ampak je tudi dolžnost. Včasih je za poklicno rehabilitacijo delovnega invalida treba prilagoditi delovne prostore in delovna sredstva. Zavod lahko v celoti ali delno prevzame te stroške. Kot osnovni pristop se je v praksi doslej uveljavilo praktično delo invalida na drugem ustreznem delovnem mestu pri delodajalcu, zaradi nove definicije invalidnosti oz. II. kategorije invalidnosti, predvsem za mlajše invalide, pridobivajo na veljavi modernejše oblike rehabilitacije (izobraževanje na ustreznih šolah pa tudi izobraževanje na delu). Postavljene hipoteze smo na podlagi analize v celoti potrdili.

Nadomestila delovnim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo, ki jih izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, se znižujejo, saj je po novem zakonu osnova za odmero vseh dajatev invalidska pokojnina, ki bi delovnim invalidom pripadala na dan nastanka invalidnosti. Višina je odvisna še od vzroka nastanka invalidnosti in pokojninske dobe. Poleg tega se nadomestila delovnim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo v večini primerov odmerjajo v nižjem odstotku od osnove, ki je različno določena v starem in novem zakonu. Po novem se pri izračunu nadomestila delovnim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo upošteva invalidska pokojnina, upošteva se daljše obdobje za izračun pokojninske osnove, hkrati pa se pokojninska osnova vrednoti nižje. Dodatno pa vpliva na zniževanje nadomestil delovnim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo še spremenjeno usklajevanje nadomestil po zakonu o usklajevanju transferjev

posameznikom in gospodinjstvom. Poudariti moramo, da so nadomestila delovnim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo, ki so na poklicni rehabilitaciji, izredno nizka in jih v večini primerov ne stimulirajo k vključitvi v proces poklicne rehabilitacije, kar je cilj zakona. Prav tako so izredno nizke delne invalidske pokojnine. Vprašljiva pa so nadomestila za invalidnost invalidom III. kategorije, ker se ne preverja dohodkoven položaj delovnega invalida. Tudi po novem Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2) ni bistvenih sprememb. Pozitivne spremembe so pri delovnih invalidih na poklicni rehabilitaciji. Nadomestila delovnim invalidom, ki se zaposlijo na drugem delu, zakon še vedno ne predvideva preverjanje dohodka. Glede na gospodarsko krizo bi bilo smiselno povečati nadomestila brezposelnim invalidom in invalidom, ki opravljajo krajši delovni čas, kot pa odmerjati nadomestila delovnim invalidom, pri katerih ne gre za poslabšanje dohodkovnega statusa. Smiselno bi bilo njihov status nadomestiti z drugimi nedenarnimi ugodnostmi (zdraviliške usluge, prilagoditev delovnega mesta, dopust). Zaposlitev v zdajšnji gospodarski krizi predstavlja ugodnost.

Omejitve pri delu zaradi invalidnosti lahko v večini primerov popolnoma nadomestimo z ustreznimi prilagoditvami delovnega mesta in delovnega okolja ter uporabo novih tehnologij. Pri tem lahko uporabimo določene finančne ugodnosti, ki so zakonsko določene.

Nacionalni akcijski program za invalide za obdobje od 2007 do 2013 vsebuje splošna načela in obveznosti, ki izhajajo iz mednarodnih in slovenskih dokumentov. Naloge politike invalidskega varstva za obdobje od 2007 do 2013 se osredotočajo na ciljne sklope, ki jih izpostavlja EU kot temeljna izhodišča. Tematika zaposlovanja invalidov je vsekakor izredno sodobna, na kar kažejo tudi številne javne razprave o socialnem vključevanju težje zaposljivih. Kljub vsem priporočilom in zakonodaji o zaposlovanju invalidov so invalidi še vedno izključeni s trga zaposlovanja. Pogosto pride tudi do neupravičenih ovir in predsodkov pri njihovem zaposlovanju.

LITERATURA

- AUGUSZTINOVICS, Maria et al (2002). *The Hungarian pension system before and after the 1998 reform. Pension reform in central and Eastern Europe Volume 1*. International Labour Office, Budamest, str. 25-92.
- BERK, Nataša (2007). *Zaposlovanje invalidnih oseb in kvotni sistem*, diplomsko delo visokošolskega programa. Ljubljana.
- BIESOLD, Helga (2004). *Auswirkungen des Transformationsprozesses auf diesozioökonomischen Funktionen ukrainischer Landwirtschaftsunternehmen*, Institut für Agrarentwicklung in Mittel- und Osteuropa (IAMO).
- BUBNOV-ŠKOBERNE, Anjuta (2002). *Pravo socialne varnosti*. Pravna fakulteta, Ljubljana.
- BUBNOV-ŠKOBERNE, Anjuta (2010). STRBAN, Grega. *Pravo socialne varnosti*. Gospodarski vestnik, Ljubljana.
- CHLON-DOMINCZAK. Aguiieszka (2002). *Contribution collection system in Poland*. Seminar on the restructuring of pension schemes in South Eastern Europe, str. 13.
- CLARK, Gordon (2003). *European pensions & global finance*, Oxford, New York : Oxford University Press.
- CORDON, Anne (1999). *Self-employed peapel in the United Kingdon Included or excluded*. International Social Security Review. Blacwell Publisches Limited, Malden, str. 31-47.
- CVETKO Aleksej (2000). *Pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja*. Bonex, Ljubljana.
- ČOK, Mitja (2007). *Javne finance v Sloveniji*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
- DELPIN, Ines (2007). *Novosti pri zaposlovanju brezposelnih oseb*, diplomsko delo visokošolskega programa, Ljubljana.
- Equal opportunities for women and men (1999) : *European Community acts, Office for Official Publications of the European Communities*.
- HELLER e tal (1999). *Public v. private roles in funded pension systems-second*. APEC regional forum on pension fund reforms. Vina del meer, Chile, str. 4.
- HUMAR, Blanka (2006). *Varstvo invalidnih oseb*. Diplomsko delo visokošolskega programa, Ljubljana.
- HVALA, Ivan (2003). *Sodobna država: kaj mora in kaj zmore*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- JURDANA, Đani (2008). *Evropski socialni modeli*, diplomatska naloga. Pravna fakulteta, Ljubljana.
- KALČIČ, Miran (1996). *Socialna varnost*, Zbirka predpisov z uvodnimi pojasnili. Zavod RS za varstvo pri delu, Ljubljana.

- KALČIČ, Miran (2006). *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ZPIZ-1 UPB 3*, Uvodna pojasnila Miran Kalčič. Gospodarski vestnik. Založba, Ljubljana.
- KAVAR VIDMAR, Andreja (2003). *Socialna varnost*. Visoka šola za socialno delo, Ljubljana.
- KISS SANDER e tal (2002). *The characteristic of the Hungarian pension contribution system with special regards for collection*. Seminar on the restructuring of pension schemes in South Eastern Europe, Ljubljana, str. 7.
- KOLANDER, Tanja (2008). *Pravica do socialne varnosti ter zasebna pokojninska in zdravstvena zavarovanja*, magistrska naloga. Pravna fakulteta, Ljubljana.
- KOLARIČ, Zinka (2002). *Zasebne neprofitno-volunterske organizacije v mednarodni perspektivi*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- KOLB, R (1993). *The Impact of changing life expectancy and retirement patterns on pension costs*. International Social Security Association, Geneva.
- KUSTEC, Lipicer, Simona (2006). *Poseganje države v civilno družbo: javnopolitična perspektiva*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- LUKIČ, Goran (2006). *Evalvacija tretjega sektorja kadrovski vidik*, diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- MIJIĆ, Gordana (2008). *Pravice do invalidske pokojnine*, diplomsko delo visokošolskega programa. Ljubljana.
- NOVAK, Barbara (2006). *Osebnopravni svetovalec*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- NOVAK, Mitja. KONČAR, Polonca. BUBNOV - ŠKOBRNE, Anjuta. BELOPAVLOVIČ, Nataša. KALČIČ, Miran. KRESAL, Barbara. KRESAL ŠOLTES, Katarina. STRBAN, Grega. VODOVNIK, Zvone in ITIČAR, Luka (2006). *Konvencije Mednarodne organizacije dela : s komentarjem*. Ljubljana, GV založba.
- NOVAK, Mitja (2006). *KONVENCIJE Mednarodne organizacije dela: s komentarjem*. GV Založba, Ljubljana.
- NOVAK, Mitja. CVETKO, Aleksej (2005). *Socialna varnost*. Pravna fakulteta, Maribor.
- MC GILLIVRAY, Warren (2001). *Contribution evasion Implications for social Security pension schmes*. International Social Security Review, Blacwell Publisches Limited, Malden, str. str. 3-23.
- MUELLER, Katharina (2002). *Strukturalne mirovinske reforme u tranzicijskim zemljama: Politički sudionci in uloga države*. Financijska teorija in praksa, Zagreb, str. 387-404.
- PRIJATELJ, Janez (2000). *Pokojninsko in invalidsko zavarovanje 2000*. Zakon z uvodnimi pojasnili in komentarji. Ljubljana: Center Marketing International,.
- REMIC, Slavka (2007). *Delovni invalidi*, specialistično delo, Ljubljana.
- RIBIČIČ, Ciril (2007). *Evropsko pravo človekovih pravic*: izbrana poglavja. Pravna fakulteta= Facultas iuridica, Ljubljana.

- SIMONOVITS, Andreas (2003). *Modeling Pension Systems* Houndmills, Basingstoke, Hampshire. Palgrave Macmillan, New York.
- STANOJEVIĆ, Miroslav (2001). *USPEŠNA nedozorelost: socialne institucije in kakovostna proizvodnja v Sloveniji*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- SVETLIK, Ivan (2002). *Politika zaposlovanja*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- ŠTURM, Lovro (2002). *Komentar Ustave RS*. Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije, Ljubljana.
- TOMA, Cristian (2002). *Collecting of contributions in Romania*. Seminar on the restructuring of pension schemes in South Eastern Europe, Ljubljana, str. 12.
- TOTH, Martin (2003). *Zdravje, zdravstveno varstvo, zdravstveno zavarovanje*. ZZS, Ljubljana.
- URŠIČ, Cvetko. PETERLIN, Damjana. TABAJ, Aleksandra. DULAR, Tanja. FATUR VIDETIČ, Andrejka. KALČIČ, Miran. KOVAČ, Lea. DESTOVNIK, Karl. ZAVRL, Janez. KRUHAR PUC Romana (2007). *Zaposlitvena rehabilitacija in zaposlovanje invalidov*. Centerkontura d.o.o., Ljubljana.
- VIRANT, Grega (2004). *Pravna ureditev javne uprave*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
- VODOVNIK, Zvone (2004). *Poglavja iz delovnega in socialnega prava*. Fakulteta za upravo, Ljubljana,.
- VODOVNIK, Zvone (1999). *Zasnova novega modela sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja*. Institut za delo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- VON GRIMKEN, Wouter (1999). *Social security for the informal sector: a new challenge for the developing countries*. International social security review, Blackwell Publishers Limited, Malden, str. 49-69.
- ZALOKAR, Apolonija (2008). *Nevladne organizacije v Sloveniji*, diplomsko delo. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
- ZBIL, Jasmina (2006). *Usposabljanje in zaposlovanje invalidnih oseb*, diplomsko delo visokošolskega programa. Ljubljana,.
- ZPIZ, (2004). *Delo izvedencev Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije*, Ljubljana.

VIRI

- (1999).Evropska socialna listina. Ur. list RS, št. 24/1999.
- (1991).Ustava RS. Ur. list RS, št. 33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04.68/06.
- (2004).Zakon o delovnih in socialnih sodiščih (ZDSS-1), Ur. list RS, št. 2/2004.
- (2002).Zakon o delovnih razmerjih. Ur. list RS, št. 42/02 in 103/07.
- (2006).Zakon o društvih (ZDRU-1), Ur. list RS, št. 61/2006.
- (2003).Zakon o humanitarnih organizacijah (ZHO), Ur. list RS, št. 98/2003.
- (2000).Zakon o inšpekciji dela (ZID), Ur. list RS, št. 36/2000.
- (2006).Zakon o javnem jamstvenem in preživninskem skladu RS (ZJSRS-UPB2), Ur. list RS, št. 78/2006.
- (1995).Zakon o matični evidenci zavarovancev in uživalcev pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ur. list RS, št. 45/95 in 111/07.
- (1999).Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanja. Ur. list RS, št. 106/99, 72/00, 124/00, 109/01, 108/02, 135/03, 72/05, 69/06, 109/06, 112/06, 10/08.
- (1992).Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Ur. list RS, št. 12/92, 5/49, 7/96, 54/98.
- (2007).Zakon o socialnem varstvu. Ur. list RS, št. 3/2007.
- (1999).Zakon o splošnem upravnem postopku. Ur. list RS, št. 80/99, 70/00, 52/02, 73/04, 119/05, 126/07, 65/08.
- (2006).Zakon o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom, v RS. Ur. list RS, št. 114/2006 in 71/2008.
- (2007).Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Ur. list RS, št. 16/2007.
- (2006).Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnost. Ur. list RS, št. 107/2006.
- (1992).Konvencija MOD 102 o minimalnih standardih socialne varnost. Ur. list FLRJ. Mednarodne pogodbe, št. 1/55, Uradni list RS. Mednarodne pogodbe. Akt o notifikaciji nasledstva, št. 15/92.
- (1964).Konvencija MOD 121 o dajatvah nesreče pri delu in poklicne bolezni. Ur. list SFRJ-MP, 1964, št. 27/70.
- (1987)Konvencija MOD 159 o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Ur. list SFRJ-MP, št. 3/1987.
- (1987).Mednarodne pogodbe, št. 3/87.
- (1970).Mednarodne pogodbe, št. 27/70.
- (2007).Pravilnik o organizaciji in načinu delovanja komisij ter drugih izvedenskih organov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Ur. list RS, 118/2005, 17/2007, 18/2007.

- (2005).Pravilnik o merilih in postopku za pridobitev statusa invalida, za priznanje pravice do zaposlitvene rehabilitacije in za ocenjevanje zaposlitvenih možnosti invalidov ter o delu rehabilitacijskih komisij Ur. list RS št. 117/05)
- (1983).Statut Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji. Ur. list SRS št. 40/83, 10/86, 43/89 in 3/90.
- (2006).Sklep o kriterijih, merilih in postopku za določanje višine sredstev za prilagoditev prostorov in delovnih sredstev ter usposabljanja za zaposlitev za delovne invalide. Ur. list RS št. 34/2006.

VIRI Z INTERNETA

- UR. list RS (2006). Zakon o društvih (ZDru-1). Dostopno 30.05.2006 na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200661&stevilka=2567>.
- RS, MDDSZ (2009). Socialno varstvene storitve. Dostopno 15.05.2009 na: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/socialnovarstvene_storitve/.
- UR. list RS (2009). Delovno razmerje in pravice iz dela. Dostopno 15.03.2009 na: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/.
- UR. list RS (2010). Zakon o urejanju trga dela in zaposlovanja Dostopno 15.3.2010 na: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/.
- UR. list RS, št. 16/2007. Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. (Ur. prečiščeno besedilo ZZRSI- UPB2). Dostopno dne 25.5.2009 na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200716&stevilka=720>.
- UR. list RS, št. 92/04 in 11/04. Sklad RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov. Dostopno 30.08. 2011 na <http://www.svzi.gov.si/>.
- Dostopno 5.8.2011 na <http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=5322>
- Dostopno 30.8.2011 na <http://www.revija-pravnik.si/sl/Iz+vsebine/Izvirni+znanstveni+%C4%8Dlanek/121/Pra.30.8.2011>
- Dostopno 30.8.2011 na www.student-info.net/index.php/studentopolis/.../40706.
- Dostopno 30.8.2011 na <http://www.scribd.com/doc/55916466/SOCIALNA-VARNOST-Izpiski-Iz-Knjige>.
- Dostopno 30.8.2011 na http://www.soncek.org/Zakonodaja/Vodnik_po_pravicah_invalidov.htm.
- Dostopno 30.8.2011 na http://www.delavska-participacija.com/clanki/NOVI_ZDR_seminarsko_gradivo.doc.
- Dostopno 30.8.2011 na http://www.zveza-zdis.si/content/vodnik_po_pravicah_invalidov.doc.

OSTALI VIRI

- Revija Obrtnik. (6.12.2004). Kaj z delovnim invalidom, Ljubljana.
- Revija Profit (13.8.2003). Tržni položaj invalidskih podjetij, Ljubljana.
- Dnevnik (29.7.2003). Z manj zapleti pred invalidsko komisijo. Dnevnik, Ljubljana.
- Revija Obrtnik (15.12.2003). Majhni delodajalci težko izpolnjujejo invalidske odločbe, Ljubljana.
- Pravna praksa št. 37. (2004). Obračun nadomestila plače delavcu- invalidu, Ljubljana.
- Pravna praksa št. 35. (2003). Sistematizacija delovnih mest-združitvev različnih del, Ljubljana.
- TRSTENJAK, Verica (2008). Novejša sodna praksa na področju delovnega prava in socialne varnosti s poudarkom na vlogi generalnega pravobranilca. Delavci in delodajalci, letnik 8/2008, št. 2/3, str. 153-170.